

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Az egyházak osztályozása.

Most, midőn a lelkészi fizetések kiegészítése a jól ismert és sok oldalról megvitatott törvényjavaslat elfogadása által törvényben kimondva és biztosítva van: az egyházi adózás rendezésén kívül egy más, szintén fontos és meggondolást igénylő kérdés miként leendő megoldása tűnik föl előttem fontos kérdésnek.

Nem egészen új dolog ez, de az új kongrua-törvény perspektívájában szemlélve nem érdektelen.

Ugyanis Egyházi Törvényünk 182 §-a az egyházak négy osztályba sorozását kimondotta s az egyes egyházkerületeknek hagyja fenn a jogot az egyházak osztályai határainak megállapítására. Ez az osztályozás annak idején minden egyházkerületben megtörtént, még pedig — tudtommal — a lehető legeltérőbb határokkal: természetesen a helyi viszonyok figyelembe vételével. Hogy mennyiben jó, vagy rossz ez a mostani osztályozás, eldöntetlenül hagyandó, mivel most egy újabb dologgal állunk szemben, tehát a régi felett, mivel bevégzett tény is, nincs mit vitakoznunk.

Ez az újabb dolog pedig nem más, mint a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvény, mely a lelkészi fizetések minimumát az egész országra kiterjedőleg bizonyos idő elteltével egyformán 800 frtban állapítja meg. Nem látok ugyan az autonomia ellen való rendkívüli sérelmet ebben, de kétségtelen, hogy egyházi törvényünk 182. §-át nagyon közletről érinti. Ime, a mit magunktól kellett volna régen megtennünk, most ennek a törvénynek rendelkezése, — a nélkül, hogy ez a törvényjavaslat boncolgatása közben lekötötte volna figyelmünket — belevélvén dologainkba, kényszerít arra és megadta az alapot is az egyházaknak mind az öt egyházkerületben egyformán leendő osztályozására. Ez

pedig a szatmári egyházi adóreformjavaslattal is szoros összefüggésben van és annak megvalósítását, ha nem egészben is szükségessé teszi. Ime, a reformok számai, hogy bonyolulnak egymásba!

Tehát 800 frt a lelkészi fizetések minimuma. Mit jelent ez? Azt, hogy az egyházak mai osztályozása többé fenn nem állhat. Mert az éddigi IV-ed oszt. egyházak emelkedtek, a III-ad osztályuk pedig alább szállottak. Még a helyi viszonyok figyelembe vételével sem lehet ez ellen kifogást emelni, mert pl. az erdélyi egyházkerületben a 800 frt fizetés-minimum következtében a II-od osztályu egyházak közül is több IV-ed osztályúvá lesz. Ujra kell tehát osztályozni az egyházakat.

A szatmári javaslat 7. §-ának a) pontja is proponálja ezt, azonban könnyen belátható, hogy az ottani lélekszám szerinti osztályozás a lelkészek fizetésének kiegészítéséről szóló törvény miatt most már önmagunk degradálása, illetve önkárunk nélkül keresztül nem vihető. De meg bármint kecsegtessük is magunkat az egyházi adózás egyöntetűvé tétele s helyes alapra fektetése által elérendő eredménnyel: valljuk be őszintén, csak önámítás az említett javaslat 7. §. a) pontja 2-ik bekezdésének megvalósíthatóságában oly nagyon bizni. Nem vagyunk, sőt a szatmári javaslatnak az adózásra vonatkozó propositiói érvényesülése után sem leszünk oly helyzetben, hogy — még államsegéllyel is — 5. első osztályu lelkészi állást szervezzen, vagy tartson fenn pl. a túri, vagy békési egyház, avagy 9-et, tizez a debreceni; kivált ha elfogadjuk a derecskei értekezlet ama javaslatát, hogy a jelenleg érvényben levő lelkészi díjlevelek *csenkítatlanul* hagyandók, a mit nem ok nélkül mondott ki az értekezlet; s nem ok nélkül fogadtatott el a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyei lelkészi egyesület ápril

18-iki gyűlésében sem, hogy a „szatmári javaslat 12. §-ának a belhivatalnoki jövedelmek leszállítását célzó második kikezdése és az első kikezdésnek erre utaló szavai töröltessenek“ és hogy „a belhivatalnoki jövedelmek, a belhivatalnokok változása esetén is *mindenütt érintetlenül maradjanak*.“ Kimutatott az ugyanezen gyűlés elé terjesztett „véleményes javaslat“-ban az is, hogy az egyházaknak lélekszám szerinti osztályozása nemcsak hogy nem igazságos, de veszélyes is. És ez úgy is van. Más alap veendő tehát fel az egyházak osztályozására.

És itt a kongrua törvény — akarva nem akarva — irányadóvá lett. Sőt egyenesen alapul szolgál; a felső-szabolcsi javaslat azon pontja azonban, hogy „*fogadjuk el az egyházaknak országsszerte fenálló osztályozását úgy, a mint van*,“ már nem fel meg a kiegészítési törvény által teremtett helyzetnek. Mert, mint fentebb is említém, ennek következtében több egyház alsóbb osztályúvá lett, a IV-ed osztályiak pedig talán kivétel nélkül emelkedtek. Ezt a visszásságot meg kell szüntetni. Nem látok pedig más módot, mint a 800 frt fizetés-minimumból, most már országsszerte fizetési alaphól kiindulva, az osztályozás határait így állapítani meg:

IV-ed osztályu egyház	800—1000	forintig.
III-ad „ „	1000—1300	„
II-od „ „	1300—1600	„
I-ső „ „	1600	forinton felül.

Ez az osztályozás szerintem nagyon közel áll a

mostani osztályozásokhoz is; legközelebb — ha jól emlékszem — a dunamellékihez, hol nagyon csekély különbséggel ma is ily osztályozás van. Ezt vettem alapul én is a III—I osztályok határainak megállapításánál. Így a jelenlegi fizetések *csonkítatlanul* maradnának, csupán az egyházak *osztályneve változnék* meg sok helyen. Hogy ez is idézne elő egy kis zavart, bizonyos; de hát van-e reform rázkódás nélkül? S nem is olyan nagy rázkódás volna ez, a mely komoly aggodalomra szolgáltatathatna okot. Legtöbb esetben csupán a hiúságot sértené. Egyik másik egyházban, vagy annak lelkészében talán nem a legkellemesebb hatást szülné, hogy egyszerre alsóbb osztályúvá, vagy ilyen egyház lelkészévé lett. Ez megtörténhetnék, mert gyarló az ember, még ha pap is. Hiúság van mindenkiben, önzés is. Nem akarnám megsérteni a reformált lelkészi kart, távol legyen tőlem, mert hiszen egyetemes egyházunk java bizonyára mindegyiknek szívében fekszik; de a tapasztalat arról győzött meg, hogy ilyen esetekben rendesen nem a lelkész, hanem a gyarló ember szólal meg, mivel pedig gyarlóság mindenkiben van, ha lelkészt illetik is ez általánosan sebheto pontnál; az bizonyára neki is fájni fog! Ez a fájdalom pedig, ha teljesen néma nem maradna is, de magától megszűnnék.

Van azonban ennél egy nagyobb baj. S itt jön aztán a darázs-fészek, a melybe félek belenyulni, de mégis belenyúlok.

TÁRCA.

A jezsuiták Németalföldön.

(Vége.)

Lássuk most már a másik kérdést:

Mai napság mely eszközökkel törekeshnek a jezsuiták Németalföldön a kath. egyházat a protestantismus felett győzelemre juttatni.

A jezsuiták által időnkben azon célra használt eszközök, hogy Németalföldön a protestantismust elnyomják, nem különböznek azoktól, melyeket minden időben igénybe vettek. Mindazáltal különösebben a következőket jegyezzük meg.

1. Törekvésük a kath. egység elő mozditására s a kath. öntudat ébresztésére irányul s mindent megtesznek a végett, hogy az egyházat azon szellem hassa keresztül mely az 1870-iki zsinat óta uralkodik. Hogy a pápa esalatkozhatatlan s Krisztus mindenható helytartója, ki minden földi hatalmak felett áll, kiben Krisztust magát kell tekinteni s néki ekként engedelmeskedni, mindenkinek oly megingathatlan meggyőződésének kell lennie, hogy az ebben való kételkedés minden katolikus előtt Isten ellen való legnagyobb bűn tartozik lenni. Az egyház minden egyes tagjának inkább, mint valaha éreznie kell, hogy a protestáns eretnkség mily borzasztó bűn s lázadás Isten ellen. A kath. egyháznak önnálló füg-

getlen államnak kell lennie az államban, mely semmi más törvényt el nem ismer, mint a mely Rómából jön, semmi más főt, mint Krisztus helytartóját, semmi más célt, mint hogy lassan ugyan, de biztosan a polgári államot óriási karjával átfogja s végre agyonszorítsa. S ez más képen nem történhetik meg, hanemha minden katolikus magát egyháza szentügye harcosának, egyszer mind evangyelistájának tekinti. Ennek következtében kerülni kell s a mennyire lehetséges meg kell gátolni az eretnkség minden befolyását az egyház hű fiaira s leányaira.

Ennélfogva a korábbi években tapasztalt békés viszony a protestánsok s katolikusok között igen meglazult. Mindkét részről mindinkább jelentkezik a türelmetlenség sőt megvetés, mely körülmény a keresztyéneket inkább fölpáncélozott ellenfelekhez, ellenséghez, mint egy idvezítő s egy keresztség hitvallóihoz teszi hasonlóvá.

2. Hogy ezen szellemet ápolják, gondoskodnak oly lelkészekről, kik a jezsuiták seminariumaiban neveltettek s ezeket is csak feltételesen alkalmazzák. Éltés pásztorokat, kik a protestánsokkal szemben elnézők, a jezsuiták növendékei kiszorítják, más egyházba helyezik őket át, hol a társadalmi élettől meglehetősen elkülönítve vagy káplánokat alkalmazznak oldaluk mellé, kikre a rend számíthat. Ezenkívül rendkívüli felügyelet alatt állanak, mely őket teljesen püspökeiktől teszi függővé s minden szabad szellemi nyilatkozást egyszerűen lehe-

Mivel a fentebb említett osztályozás mellett több, ma I-ső oszt. egyház II-od osztályúvá lesz, a II-od oszt. III-ad, a III-ad oszt. IV-ed osztályúvá, ez a körülmény maga után vonja a lelkészminősítési törvény megváltoztatását. És épen az a nagy kérdés, milyen alapon és minő változtatás szükséges? Lehetnek többen, a kik ennek szükségtelenségét fogják vitatni, de ez nem akadályoz meg engem abban, hogy állításom mellett megmadradjak. Mert már maga az a tény, hogy a mostani lelkészminősítési törvény a mai osztályozásra tekintettel állapított meg, föltételezi, hogy más osztályozás más minősítési törvényt kíván. Továbbá az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az I-ső oszt. egyházak száma megapadván, az ezekbe nagyszámmal képesített lelkészek és segédlelkészek közül kvalifikációjuknak megfelelő egyházba kevesen juthatnak; a kevésbé jól klasszifikáltak pedig alig remélhetik, hogy idők multán elért képesítettségek mellett is bejuthassanak egy I-ső oszt. egyházba. Ez a gonosz kalkulus mindig csinált és csinál galibát!

És ezzel talán rámutattam az alapra is, a melyen a változtatás megteendő volna. Szakítsunk már valahára ezzel a sok kellemetlenséget okozó kalkulus rendszerrel. Példák a lefolyt választások kilenc tizedrésze.

Hogy a méltányosság és jutalmazás összehangzásba hozassék s az egyenlően képesítettek között a kalkulus akadályt ne képezzen, a más

tudományszakok képesítésének analogiájára, a theologián csak két fokát különböztetném meg a képesítésnek. Nevezetesen: *kitüntetéssel képesített* és *képesített*. Természetesen ehez jönne harmadikul a *nem képesített*; de mivel, a ki nem képesített, az lelkész nem lehet, itt szóba sem jöhet. A kitüntetéssel képesítettnek természetesen valami előnnyel birnia kell. Ugy kombinálnám tehát a képesítést a szolgálati évekkel, hogy a kitüntetéssel képesítés a lelkészi szolgálatban tényleg töltött évek számát a minősítés megállapításánál pl. kettővel szaporítsa. (Azt hisszük, ez nagyon is kevés a szorgalom és tehetség jutalmazására. Szerk.)

A szolgálati évek vétetnének alapul a minősítésnél, mivel tapasztalat az élet mestere, vagy gyakorlat teszi az embert. A hivatottság, arravalóság úgy is keres tért magának s a hiven harcolónak jutalma nem marad el.

Igy mindenki előtt nyitva lenne a tér tehégségeinek kifejtésére és érvényesítésére. A versenyben edződik a test és lélek. De meg a gyülekezetek választói joga sem lenne olyan illuzorius, mint a hogy többször volt alkalmam tapasztalni. Sőt a hittanhallgatók számának apasáról sem kellene panaszkodnunk. (Ez a jelenség nem a lelkészi hivatalok illetőleg az egyházközségek jelenlegi osztályozására vihető vissza. Szerk.)

Sokszor vitatott kérdés ez pro et contra. Most azonban ismét itt az idő — közel jövő-

telenné tesz. Így lett az egyház keresztyéni helyett mindinkább jezsuiták egyházává a szó teljes értelmében.

3. Aztán természetesen a tanítás jön tekintetbe. E cél érdekében szolgálnak a jezsuita kollegiumok. Vagyonos családok gyermekei nyernek itt neveltetést, hogy lehetőleg elvonják őket más magasabb polgári iskoláktól, vagy nevelő és tápintézetektől, mert hiszen az eretnek ifjakkal való érintkezés által beszennyezethetnek. Az akadémiákon s egyetemeken levő kath. studentek felett is éber szemmel örködnek. Az elkülönítés rendszere tehát ez, mely a kath. szellemnek javára szolgál ugyan, de nem arra, hogy az ifjak az életnek neveltessenek s képeztessenek. Mily szellemben történik a jezsuiták tanítása, kitűnik A. F. de Savornin Lohman író következő szavaiból: „Megesonkitják a történelmet s a lapokat, melyeken Spanyolországgal folytatott írtó háborúk jegyzékét föl, lehető legkevésbé érintik. A dicsőség koszorújától megfosztják a hősokeket, kik vagyonnukat s életüket adták a szabadságért. A lelkiismereti szabadság érdekében folytatott dicső harcok mozzanatait úgy tüntetik föl, mint gonosz lázadás tényeit.

Csakis ha úgy nevelik a gyermekeket, hogy hallgató Wilmosról (I. Wilmos) sohasem hallottak; s ha nassauai Lajost és Adolfot, mint akasztó fát elkerült gonosztevőket tanították ismerni; s ha Spanyolország ellen folytatott harcokban gonosz nyughatalanságot látnak s ha a köztársaság virágzó korából egyedül csak azt tudják, hogy azon időben az anyaegyházat gyer-

mekeivel együtt szégyenletesen és érdemetlenül elnyomták, ekkor biztos Németalföld jövője, ekkor nyomhatják el a nemzeti érzelmet s ekkor seregkelhetnek ismét könnyen Németalföld fiaik köré, kiknek hazája a hegyeken túl, Rómában van.“

4. Főként a sajtó hatalmas eszköz minden szabab gondolat elnyomására s a nyáj összetartására. A népet elárasztják napi — havi — s folyóiratokkal, mint pl: het Huis gezin; de Tijd; de Maasbode, de Katholiek; de St. Servatius-klok; de Courrier de la Meuse; Venloo's Weekblad; de Ijsoel bode; de Katholieke Illustratie; het Jaerboekje van de heilige Familie stb. stb., mely lapokat jezsuiták, vagy szellemi rokonaik irnak s céljuk a római egyház dicsőítése s a protestáns egyház rossz világításba helyezése, mire nézve a leggyűlöletesebb vádaskodásoktól sem riadnak vissza.

Bizonyítással érvekké többnyire nem élnek, hanem nagyhangzása, elremitő szavakat használnak vakításul, hogy a néptömegre hatást gyakoroljanak, mely rendszeren mind annak hitelt ad, mi lelkészeik által írott lapokban olvasható.

S a jezsuiták, kik a hadakozásban mesterek, más lapokat és folyóiratokat is szerkesztenek nem azon egyenes célból ugyan, hogy nyilván hadat indítsanak, hanem hogy észrevétlenül ássák alá a protestáns öntudatot. Ilyen pl. az: „Ueber Land and Meer“ c. folyóirat s más hasonló.

Ellenben protestáns lapok olvasása, mint pl. a:

ben a zsinat — hogy újra felvettéven eldöntessék.

A lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvény által megváltoztatott helyzetben én ilyen megoldást látok célra vezetőnek.

Kovács Sándor.

„Idők jelei“, haladás, dicsőség és halhatatlanság részletfizetésre.

(Ajánlva az „Erdélyi Protest. Lap“¹ szíves figyelmébe.

Szeretem a kevés szót és a hosszú hallgatást, gyűlölöm a feleselést, igen olesónak találok a tollharcokban szereshető dicsőséget. S bár e kijelentés után a Nagytiszteletű szerkesztőség meglepőnek találja, hogy több heti hallgatás után, a minapában hosszan kifejtett tárgyhoz visszatérek, arra kérem a Nt. szerkesztőséget, engedje meg, hogy az „Erdélyi Protestáns Laphoz“ pár szót intézhessek! Eddig is csak azért késtem, mert a nagyérdemű olvasóközönségnek legalább föllelegzésre engedni kellett egy hónapocskát, másfelől be kelle várnom, lesz-e valahol tárgyilagos cáfolat elmondott nézetemre, a mely cáfolattal szembe kell nézmem. Tudtommal ilyen máig sincsen, de igenis van az „Erdélyi Protest. Lap“-nak egy érdekes kifakadása a 15-ik szám végén, a „Különfélék“ rovata legelső helyén. E följajdulás oly gazdag egyfelől kardinális tévedésekben, másfelől türelmetlen kifakadásban, miszerint valóban könnyörtelenség volna a nevezett hivatalos lapot akár panaszai, akár tévedései közepette magára hagyni s tőle a jóindulatú tájékoztatást, — mely neki megnyugvásáért is szolgálhat — megtagadni. Én ezt nem tagadom meg tőle s bizton hiszem, a Nt.

¹ Az „Erd. Prot. Lap“ kimerítő választ ígért, arra vártam, azért késtem eddig.

de Nieuwe Rotterdam Courant s a többieké szigoruan tiltva van. Kis Spanyolországban, vagy Nord-Brabantban s Limburgban nem szabad tartani ezen lapokat sem szállodákban, sem magán embereknél; s jaj azoknak, kik a tilalmat megszegik! Gyanusítás, vevőktől való elhagyatás s a polgárok részéről csaknem halálra ítéles a büntetés, mely az engedetlen éri.

Miként harsognak általában a kath. írók irataikban a protestánsok ellen, szolgáljon például a következő. Az ismert római hittudós Perrone azt mondja: a protestantismus és azok, kik azt terjesztik vallási tekintetben olyanok, mint természeti tekintetben a dögvész! A protestantismus csak a gyülemet táplálja. Tana elméletben rémítő, gyakorlatban erkölestelen; Istent és embert káromol, veszélyes a társadalomra s kigunyolása az emberi értelemnek s erkölesi fegyelemnek. A tiszta evangélium, miről a protestantismus beszél nem más mint hitellenség s erkölestelenség, mit szép szavakkal takar be. A protestantismus a legnyomasztóbb teher, mely az emberiségre nehezül.

Gyűlölnetek kell a protestantismust teljes szívetekből. Eretnekeket, ha barát, vérrokon is az, lehetőleg kerülőtök kell s velök legszükségesebbre szorítokoznotok.“

Gothi cardinal azt írja, hogy — a mint mondják — az ördög koldus alakjában jelent meg Luther szülei házában s így született az átkozott gyermek.

Egyébiránt Luther nem átalotta egyik beszédében

szerkesztőség sem tagadja meg a szivességet, hogy e soroknak becses lapjában tért nyisson.

Az „Erd. Prot. Lap“ kifakadásával röviden lehetne végezni s valóban így is szeretném, ha az ő elfogultsága és előítéletessége nem követelné meg, hogy egyet-mást érzületem és gondolkodásom, illetve mindnyájunk érzülete s fölfogása felől itt előrebocsátva kijelentsek.

Kijelentem ugyanis, hogy az egykori Erdély multja, történeti fejlődése, századok során fejlődött alkotmánya protestáns lelkületemet ugyanazon erővel és lelkesítő hatással tartja hatalmában, mint minden jó protestáns lelkét, vagy éppen a legjobb erdélyi protestánsokat. — A mostani erdélyi egyházkerületnek jövendője éppugy magához köti legjobb óhajtaim, reménységemet és szeretetemet, — ha ugyan mindez együtt volna valami — mint azokét, kik ügyéért tényleg is fáradoznak, úgy, hogy ez alapon talán több joggal vagyok erdélyi, mint esetleg azok, kik benne élnek multja és jövő érdekei sejtelve nélkül. Ugy vélem, ez nem jelent ellenséges indulatot, habár nagyjelentőségű barátságot sem. De igenis hibáztatom a mostani erdélyi kerületnek *most viselt dolgait*, mostani politikáját. És miért? Mert nem találok abban sem eddigi történetének valódi folytatását, a sokat emlegetett történeti fejlődés láncolatának céltudatos tovább fejlesztését, az unio képesainak erősítését, sem a jövendő megnyugtató előmunkálatait. Sőt — a mi talán a legsérelmesebb igazság a mi ref. testvéreinkre a Királyhágón túl, — azt is ki kell mondanom: egy lehetne még hátra mostani politikájuk és viselt dolgaik minősítésére, az t. i., ha ez új politika korát *korszakalkotóvá* tehetnék volna, — miként elég gyermekesen — képzeltek is, ámde ilyennek nem minősítheti sem a közelből szemlélő jelen, sem a jövendő, melyre ma még apellálnak. A jövendő kritikája és nyelve valószínűleg élesebb leszen, mint a mienk, és a mostani erdélyi viselt dolgokra, a ma ugynevezett *nagy alkotások összegére* s abban

bevallani, hogy neki volt bizony ügye az ördöggel s nemesak egy kőst evett meg vele.

5. Befolyanak a magasabb s alsóbb kormány-testületek, valamint a községi tanács tagjai, a provinciális s állami rendek választásába. Katholikus helyeken, hol a lelkész a polgármesterre s a tanácsosokra korlátlan befolyást gyakorol, senkit sem választanak tanácsossá, ha nem engedelmes fiai az egyháznak, úgy hogy az összes községi háztartást a lelkész tetszése szerint rendezik be; s ekként a magasabb kormány-testületekbe is egyedül-Róma kedvenceit választják. Ezeknek aztán egészen lelkészeik tetszése szerint kell viselniök magokat a szavazásnál. Mindazt, mihez közreműködésök szükséges, a kath. lapok élesen körvonalozzák s ha hasznavehetetlennek bizonyúlnak, nem választják őket újra. Nem sikerült kath. követeket nyerniök meg, akkor szövetkeznek a liberalisokkal, vagy anti-revolutionariusokkal a mint már azt az egyház érdeke kívánja. És mivel a szövetkezett pártok Róma akaratán kívül, semmit nem tehetnek, mindig ez utóbbi huzza a hasznot. Így szövetkeztek Thorbeche idejében a liberalisokkal, kikkel mindenben megegyeztek, csak a liberalis elveket nem vették figyelembe. Jelenleg az anti-revolutionariusok részesülnek a szerencsében, hogy mint kiválasztott szövetségárs, Rómát kisegítsék. Természetesen itt is kijátszák az anti-revolutionariusok elveit.

6. Térítés, leginkább a legelőkelőbb állásuak között, habár a csekélyebb értékű lelkekről sem feled,

dominálo hiu törekvésekre ezt fogja ráolvasni, talán rábélyegezni: *dicsőség, halhatatlanság . . . részlet-fizetésre . . .* Egy reklámkép a 19-ik század végéről, mely fölött szabad léssen kacagni, nem tilthatja meg sem a kenyérféltés, sem az udvariasság. Ez a legbiztosabb eredmény, melyért ma szakítanak a mult fejlődés láncolatával, szakítanak a jelen kapcsolatával az unio legkomolyabb föltételeivel is. Meggedem, hogy lehetséges a dolgokat más világításban is bemutatni, de ez csak ideiglenes segítség, mivel a világítás változhatik, de magok a lett dolgok nem változnak.

A másik kijelentésem az ismeretes erdélyi varázsigéket a mentségre idézett *specialis helyzetet* illeti. Ezzel sokszor takaróznak az erdélyiek, — vagy talán mindig — és ezzel sokszor gúnyolják is az erdélyieket. Én sohasem gúnyoltam e miatt Erdélyt, és most se szándékom cselekedni. Éppen ezért a specialis helyzet emlegetését, sőt e kifejezés használatát is minden eddigi cikkemben szándékosan és gondosan elkerültem, de követelményeit annál inkább szem előtt tartottam. Mert hiszen a fennforgó kérdés egyik mértékéül az erdélyi „Utasítást“ alkalmaztam, sőt e szándékomat cikkem címében is kifejezésre juttattam eme jelzőben: „*magánjogi*“. Ha tehát az erdélyi „Utasítást“ a kérdésben, mint a magánjogi viszonyok tételes és hiteles összefoglalóját ismertem el és alkalmaztam lépésről lépésre a közjogi helyzethez való viszonyában s csupán azokat a lépéseket itéltem el, melyek sem a specialis mértéket, — az „Utasítást“ — sem az „Utasítás“ alapját képező Egyházi Törvény-tárat nem respektálták: ugyan kérem, miként érhet engem vád a magánjogi helyzetnek, vagy a csúfolódás nyelvén ugynevezett specialis állapotnak figyelmen kívül hagyásáért? . . . Hiszen az én céloim egyenesen az volt, hogy az elkövetett intézkedéseket, melyek az erdélyi és egyetemes egyházi törvények *színe alatt* követték el: első sorban a magánjogi törvényszék, az erdélyi „Utasítás“

mérlegében szégyenítsem meg s úgy az erdélyi, mint az egyetemes törvények közvetlen birói széke előtt vonjam felelősségre. Már ez a gonosz céloim mellőzhetlenné tette a specialis jogi helyzet figyelmen kívül hagyását. Avagy a hivatalos lap ösmer talán oly specialis jogi helyzetet is, melynek privilegiumai kívül esnek nemcsak az Egyh. Törvénytár, de még az „Utasítás“ határain is? . . . Ha igen, jelölje meg az extravagans privilegiumok gyűjteményét. Én respektálni fogom, ha csak szájhagyomány volna is alapjuk, csak egyet nem fogadok el ily privilegiumok forrásául: *az elvi határozatok rögtönző* machináját. Minden egyébre méltóztassék hivatkozni! A mi mulasztásom tehát a magánjogi tekintetek méltatása körül lehet: csupán ez az egy, hogy a *specialitások* fölemlegetésével *nem csúfolódtam*. Ezt beösmérem, de a mennyiben a hivatalos lap éppen ezt a gyöngédséget rója föl nekem: ő is ösmerje be, hogy hatalmas diplomaciai ügytetlenégeket tudna elkövetni, ha hozzá kellő tere volna.

Hogy miért nem szeretek a specialitásokból gúnyt üzni: ime röviden azt is megokolom. Én úgy tudom, hogy e roppant világot — és így Erdélyt is — a specicsenek milliói népesítik be. Minden egyén, minden specicsenek egy-egy specialitás képviselője mindenütt és így az erkölcsi világrendben is. A specialitások adnak az egyéneknek eredeti karaktert, viszont a specicsenek adnak a specialitásoknak elevenséget és gyakorlati jelentőséget. Minélfogva bizonyos csalódás van abban, mintha egyedül Erdély volna a specialitások hazája, mert ez azt jelentené, hogy a világ más pontja mind üres, illetve élettelen. De a specicsenek a magok véghetetlen számu és irányu specialitásaival, önző törekvéseivel élnek és mozognak mindenütt, bizonyítják ezt p. o. a socialisták Szabolesban úgy, mint Pestmegyében. A specicsenek ezreit, millióit azonban közös vonásaik szerint csoportokba, osztályokba, végül egységbe szorítja egy-egy hatalmas kapocs, a fölöttek uralkodó

keznek meg. Ez utóbbiak megnyerésére még a hívó laikusokat is dologba állítják. Iskolákat, szegényházakat felhasználnak s mindenféle ígéretek tesznek, mikről gyakran megfélekednek, hamár az illetőket megnyerték. S ha az ekként áttértekről nagyon keveset hallunk, ez azért van, hogy a protestánsok szeme fölöttebb fel ne nyiljon.

Az előbbiekkal szemben azonban rendesen másként járnak el. Ha sikerült valamely tekintélyes, vagy tudós egyént megtéríteniök, hallhatunk csodálatos sok dicsékedést, hogy hívők hitetlenek egyaránt láthassák, mily dicső mégis Róma s mily nagyérdemü, vagy magas rangu, tekintélyes embereket is magához tud vonni; természetesen a protestánsok szegénységét, szomorú állapotát akarják ezzel megvilágítani. S nem is akarjuk elvitatni, hogy Róma reklam csinálásában s lelkek elhalászásában sokra vitte. Ennek illusztrálására szolgálhatnak Viktoria angol királynő s Augusta német császárné római egyházba való térésökről elterjedt hírek. Bár ez utóbbi mint jó protestáns halt meg, azonban a reklam közben megtette a jó szolgálatot.

Ha magas állásu személy csak sympathiát mutat is Róma iránt, ezt szemmel tartják s alkalom adtán mindent elkövetnek megnyerésére, a midön szükség esetében földi előnyök s hasznokkal való kecségtetésről sem feledkeznek meg. S úgy látszik, hogy különösen az idegenektől oly sűrűn látogatott Róma városában

e célra jezsuiták taníttatnak be. Tapasztalatok beszélnek erről.

7. Kereskedelem és ipar. Ezt nemcsak üzük a jezsuiták, mert kincset akarnak gyűjteni az egyház számára, hanem azért is, hogy a kereskedelmet maguktól tegyék függövé. Mivel úgy a nagy, mint kis iparosok s kereskedők egymással oly viszonyban vannak, hogy egymást feltételezik, egymástól függenek, öket könnyen hatalmukba keríthetik a jezsuiták: megrendelések adása-vevése, kevés kamat mellett pénz előlegezése által, hogy ügyeiket rendbe hozzák; jó karban levő házak vásárlása s az által, hogy a katolikusokat lehetőleg oda-irányítják, miként egymást előnybe részesítsék, a protestáns concurrentiát pedig lehetlenné tegyék. Így lassanként a legelőnyösebb ügyetek a katolikusok, vagy jezsuiták kezébe kerülnek. Amsterdam, Rotterdam s más városokban kath. kereskedelmi egyesületek vannak. A legjövédelmesebb hotelek Hágában stb. r. katolikusok kezei közt vannak. A kolostorok, különösen a trappisták sörfözdei megsemmisítőleg hatnak privát embereikre. Legtöbb helyen így áll a dolog a mézár-székekkel és sütődékekkel. Ez által hatalmukba kerítik a jezsuiták kereskedelem és ipar legmesszebb terjedő ágait annyira és mindenütt, hogy szükségképen azon kérdésnek kell fölmerülnie, mily magatartást tanúsítanak a protestánsok ezzel szemben napi élelmi szükségleteik beszerzésénél.

egyetemes elv, mely mondatik *törvénynek*. A törvény ónsúlylyal nehezül a speciesek privát szeszélyeire Királyhágón innen és túl, vele tartósan és sikeresen dacolni nem lehet. Az orvos, vagy a jogász bizonyos kárörömmel élvezi a látványt, hogy egy-egy egyetemes *elv* hány ezer speciesnek lép a nyakára s miként kapcsolja őket *unióba*, vagy akarják vagy sem. Legkomikusabb az olyan specialitás, mely ellenszegül, az ilyenek nagyobbat roppan a dereka. A kánonisták ezért igen szeretik a specieseket, mert ha ezek nem volnának: úgy törvényről se lehetne szó, de még inkább szeretik a látványt, midőn a specialitások a törvény parancsa előtt elmosódnak és barátságos unióba olvadnak össze. Ime ezért nem is gúnyoltam soha ama híres specialitásokat, de azokat annál gondosabban figyelembe vettem.

S ámbátor történelem és tapasztalat egyezően igazolják, hogy a species ellenszegülése s az *egyetemes elv* ellenében viselt harca tartós győzelemre nem vezethet, sőt az egyetemes *törvény uralmát* ideiglenesen sem szüntetheti meg: mindazonáltal találunk elég példát, midőn a speciesek a törvény ellen láznak. A végmegoldás mindig a speciesek bukása, mely minőségéhez képest lehet tragoedia avag komedia . . . De az egyetemes törvény hajthatatlan és győzhetetlen, ezt föltételezi a világ fönnmaradása, másként a világnak igen sürgős szüksége volna valamely életbiztosító szövetségre, melynek természetesen igen solid alapzatúnak kellene lennie. S noha a valódi tényállás ily kedvezőtlen a specialitások szerencséjére: ezek mégis folytonosan vállalkoznak a fő elv elleni összeesküvésre.

Az erkölcsi törvény *fölfedezője* úgy vélekedik, hogy mégis vannak korszakok, midőn az egyetemesnek uralma világosabban jelentkezik az alkotórészek fölött, s ő az ily korszakot az *idealismus* korának tekintti, viszont a másikat, melyben az egyetemes uralma el-

halványul az individuumok es atomok túlkapkodásai közben: a realismus idejénnk nevezi. De nem kevésbé tanulságos a két áramlat ölelkezése, mit ő ideal-realizmusnak nevez. Én pedig legérdekesebbnek találok azt a kort, a melynek patentírozott machinája tetszés szerint produkál idealizmust és realizmust, sőt képes művelni egy ülöhelyében centralisatiót és decentralisatiót, érvényesíteni autonomiát és hierarchiát, — változatosság okából oligarchiát is . . . Ha kell még többet is . . . Ott van p. o. az erdélyi ref. egyh. kerület igazgató-tanácsa, mely az *egyetemes elvnek*, az unio postulatumnak, mint őseréjű species ellenszegül, ott-hon pedig a gondjaira bizott specieseket — a centralisatio szeges talpu csimájával kissé agyontapossa. Igen . . . a gyülekezetek ismerik Erdélyben, mi légyen az a központi hatalom, mi légyen az egyetemes uralma, de maga a hatalom organuma magát megkövült specialitásnak nevezi s kétli, hogy az unionak volna oly kemény eszimatálpa, mely neki egy atyai érintéssel tudtára adhatná, mi légyen a specialistára nehezülő *egyetemes elv*? Ha olyasmit egy korszak művel: úgy a törvény földerítője az ideal-realizmus jelenlétét véli: de mit gondoljunk mi, ha e jelenségeket ugyanazon társadalmi organum produkálja?

Kanonista.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

Ingyen-iskoláztatás.

A „mai kor egyik kedvenc vesszőparipájának“ neveztem az „ingyen iskoláztatást“ e b. lap 2-ik számában s azt állítottam, hogy ha fenn akarjuk tartani a mi igazi magyar jellegű református felekezeti iskoláinkat, e vesszőparipáról jó előre le kell szállanunk.

Nem tudom, ki esinálta ezt a furesa szót; de

8. Szegények gondozása s templom építés. Általában ismeretes dolog, hogy a kath. egyház szegényeit nagyon fukarul látja el s gondozásukat lehetőleg a pprtestánsoknak engedik át. E rosz, melyről a legszomorúbb példák tanuskodnak, azon eljárás módjoknak a következménye, mely az egyház minden bevételét istentiszteleti célokra fordítja s arra törekszik, hogy csak az egyház s szerzetrendek gazdaságát növelje. Bár építenek itt-ott nagy bérházakat s árvaházakat, hogy a látszatot megtartsák, mégis szegényeit örömet a polgári hatóságokhoz utasítják; vagy nagy gyűjtéseket eszközölnek a polgári község más felekezeti lakosai körében is. Tény, hogy városok sorolhatók föl, hol minden héten mondó 52-szer egy évben, eszközölnek gyűjtést bármely felekezeti tagnál. Ám jó, tegye meg az egyház szegényei ügyében mindazt, mi erkölesileg e tekintetben megtehető, de — de a szégyenletes visszaélés szándékosága szembeötlő. Ugy látszik, mintha az egyháznak minden forrásai kimerültek s maga képtelen volna a a szükséges támogatásra.

A mit szegényeik számára protestánsoktól koldultak, egyházi célokra, különösen templom építésre fordítják. Nem ritkaság, hogy azon helyeken, hol gyakran gyűjtöttek kath. szegények számára, pompás templomokat s intézeteket látunk emelkedni, melyeket valószínűleg nem másként építhettek, mint hogy az egyház bevételeit arányosan felosztották az egyház és szegényházak között, a más felekezetiéknél eszközölt gyűjtéseket pedig

mellék útra terelték. A szegényeket gazdagon elláthatták volna a szükségesekkel, midőn a bünbocsánat, mise, utolsó kenetből befolyó gazdag jövedelmet — habár részben is — gondozásukra fordították volna, mennyivel inkább elláthatnák most, midőn nevezetesebb iskoláik állami segélyben részesülnek s ez által korábbi kiadások részben elesnek.

S a protestánsok elég gyanútanok voltak, hogy adományaitkat katolikus célokra adják, a midőn épen minden egyházi épületökkel csak demonstrálnak a protestánsok ellen s reclamot csinálnak Róma mellett. S hol ez utóbbi az egyedül üdvözítő, ennek meg kell látszania az egyháznak a protestánsoké felett való gazdagságában is. Templomuknak nagy s hatalmasnak kell lennie s a mennyire lehetséges minden mást felülmulnia; oly helyen kell állania honnan magára vonhatja mindenek tekintetét. A harangok hangjának túl kell kongani minden más egyházét; s mindez történik azért, hogy a népre hatalmas benyomást tegyen Róma dicsőssége, annál szembeötlőbb legyen a protestánsok szegénysége. Ezen kedvteléseket, valamint azt is, hogy nyilvános épületeik építését római stýlben katolikus építészekre bízzák, megadhatjuk Rómának, mert a célt, hogy a protestáns öntudatot meggyengíthessék, el nem érhetik. Mindazáltal vigyázat nem felesleges dolog.

9. Egyik főtörekvésök továbbá a hadsereg romanizálása. „A jezsuiták neveltjei töltik be mindinkább és inkább a tiszti rangokat“ mondá Loyson Hyacinthus

azt tudom, hogy a fogalom, melyet ki akar fejezni — hogy úgy mondjam a leggyakrabban képtelen önámítás. S én úgy hiszem, sohasem is valósíthatják meg sem az állam, sem a felekezetek s még kevésbé az egyes községek. S mégis esodálatos, hogy midőn az ország valamelyik részén (főleg az Alföldön) behozzák az „ingyen iskoláztatást“, az összes lapok, mint nagy vívmányt jelzik azt. De hogy én a fentiekben nem pusztán egyéni nézetemet fejeztem ki, azt két példával azonnal bebizonyíthatom. Ezuttal eltekintek ama latin közmomdástól: „nomina sunt odiosa“, mert hiszen nem személyekről, hanem testületekről van szó. Ime a két példa:

Arad városa közel 25 éve már, hogy az akkor még fentállott egyetlen magyar felekezeti (református) iskolát is községének nyilvánítván, nagy lelkesedéssel behozta 1873. szept. 6-án az „ingyen oktatást“; (Némethy Károly: „Arad város tanügyi története“ 38. lap), de már 1875. ápr. 28-án az iskolaszék újból behozta a tandíjat, mely körülményről így ír a jó Némethy bácsi idézett műve 42-ik lapjain: „*Tehát ingyen oktatás nincs többé! Nem is lehet, ha csak nem akarjuk üres frázisokkal a nevelés-tanítás ügyét és magunkat ámitgatni. Ez intézkedés, miként a történet folyamán meggyőződhetni, óriási eredményt hozott létre.*“ Az a jelzett óriási eredmény pedig kezdetét vette ott, hogy már az 1877—78-ik tanévben megnyílt a sz. péter-téri elemi iskola, melyet 20,882 frt költséggel építettek a *tandíjból*. 1885-ben pedig megkezdték és 130,000 frtba került templom-utcai elemi és polgári fiu-iskola építését, melynek költségei kamat és tőke törlesztéssel évi 9100 frttal terhelik a „*tandij alap*“-ot, mert a beszedett tandíjakat iskola-épületek emelésére fordítják, de vannak is ám *Aradon* olyan elemi iskolai tantermek, hogy olyanokat a mi híres collegiumunkban hiába keresnénk. És ezt, kérem, a város áldozatkészsége mellett annak köszönheti Arad,

tya egy párisi conferentián. S ugyanezen jelenség észlelhető mindenütt. Hogy a pápa s az őt befolyásoló czsita rend szükség esetében a hadseregre is számíthasson, e célból katolikus ifjakat ösztönöznek szolgálat vállalására. Minek következtében a magasabb s alsóbb rangu tisztek száma Németalföldön is szerfelett meg szaporodott. S úgy látszik, hogy az ügynek a jezsuitákra nézve bizonyára nagy horderejűnek kell lenni, mivel minden erejüket megfeszítik, hogy magasállású tisztek, miniszterek útján is, kik lelkészeik befolyása alatt állanak, céljokat elérhessék. Nem régen ezélt egy német ultramontán harsogta az ellen párthoz át: „a hadsereg annak egyszerűen nem fog engedelmessékedni.“ Ezzel arra a lehetőségre célzott, hogy a csapatok egy a pápára nézve kedvezőtlen háború esetén az egyházi felsőség rendelkezésére megtagadják az engedelmisséget. Hogy a hadsereget oly messze vihessék, miként katonai esküjét is megszegje, természetesen a jezsuiták vak eszközének kellene lenni. Azonban a jezsuiták e tekintetben bizonyára elszámították magukat. Mert szerencse, hogy a kath. egyház hívei között is sok becsületes hazaszerető keresztyén (avagy keresztény?) van, mintsem hogy esküszegő legyen s hazáját bármely parancsra is elárulhatná!

Mind az által az éber figyelem itt is csak jó lehet.
Utrecht, 1898.

Juhász László.

hogy ott nem ingyen tanítanak — de azért a „tandíj“-at elengedik minden szegénynek.

A másik példám *Kisujszállásról* szól. Ennek az én szívem szerint szeretett szülővárosomnak közbirto-kossága ha jól emlékszem, 1895-ben 1000 hold földet adományozott „ingyen oktatás“-ra. Csakhogy lehet-e ott *ingyen oktatásról* beszélni, ahol egy nem is valami nagy tereben 80—100 vagy mint a leányiskolákban 140—160 gyermeket kell tanítani a tantermek kevés száma miatt. Hát vajjon nem kellene-e Kisujszállásnak (és más hasonló városoknak is) Arad példáját követni s behozni újból a tandíjat? Hiszen semmit szívesebben nem fizethet meg a jó szüle gyermekéért, mint azt, a szegénynek meg úgy is elengedhetjük.

Áz állam is szed legtöbb helyen tandíjat, vagy ha azt nem 5% iskolai adót.

Az én szerény véleményem szerint az a sokat emlegetett *korpótlék* sem okoz majd olyan nagy fejlődést, ha jó idején leszállunk a mai kor ama kedvenc vesszőparipájáról az ingyen iskoláztatásról! Sapienti pauca!

Csermő.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkész-tanító.

KÖZÉLETÜNK.

Az erdélyi egyházkerület közgyűlése.

(Vége.)

A Kolozsvárott létesítendő *központi hitelszövetkezetben* való részvételre nézve elogadtatik az Igazg. tanács előterjesztése: a kerület abban, mint alapító részt vesz és 30,000 frt erejéig üzletrészeket jegyez.

A „*Kolozsvári Szeretetház*“-ra vonatkozólag az Igazg. tan. előterjesztése azt kéri, hogy addig is, míg a konvent a többi testvérkerületek véleménye alapján a magyarországi összes ref. lelkészek évi 2 frtos járulékára nézve határozná, mondja ki a mi kerületünk, hogy minden egyháza és minden lelkésze évi 2—2 frttal járul ennek az intézménynek fenntartásához s az egyh. kerületi papi özvegy-árvai gyámintézet 115 ezer forintnyi tőkéjének rendre-rendre az által felszabaduló részét, hogy ez intézmény zárt intézménynek proklamáltatik s jogosított tagjai évi segélye 20—25 frtban állapíttatik meg, ez új intézménynek adja át. — *Sándor* János esperes utalva egyfelől arra, hogy e tekintetben immár az egyházmegyék csaknem kivétel nélkül ellenkező véleményüknek adtak kifejezést, másfelől arra, hogy a gyámintézet ügyeit intéző „*püspöki szék*“ elvi megállapodása is az volt, hogy ha ez intézmény alapítókéje a Szeretetháznak átadtnék is, csak úgy történjék az, hogy a jogosult tagok számának csökkenésével a segélyezés folyton emeltessek, míg az az országos gyámintézet segélyösszegéig emelkedik, s csak az ezen túl felszabaduló összeg bocsáttassék a szeretetház céljaira, esodálkozását fejezi ki azon, hogy itt egészen más elveken nyugvó javaslat tételik. Részletesen fejtegeti az intézmény Nagy Péter püspök alatti megalakulását, természetét s kéri, hogy a Szeretetház költségvetéséből ez alap törültesse. — *Hegedűs* Sándor példátlan és lehetetlen helyzetnek tartja, hogy ilyen tekintélyes, nagy testületnek nyomtatott költségvetést és zárszámadást nem adnak a kerület vagyoni viszonyairól, a mi a kellő tanulmányt és tájékozást gátolja.

Biztosított alapok hiányában hogy kívánja az Igazgató tanács, hogy ez intézmény életbeléptetése megszavaztassék s ez által a kerület pénzügyi viszonya még závarosabbá tétessék? Indítványozza, hogy míg a kiküldött 7-es bizottság a pénzügyi helyzetről tökéletes áttekintést nem ad, a javaslat vétessék le a napirendről. (Zajos helyeslés.) Sándor János is csatlakozik Hegedüs indítványához. A püspök ur a javaslat védelmére emel szót, hosszas beszédben fejtegetve, hogy itt senkinek külön megterhelteséről szó sincsen (!?), a gyámalap e célra való fordítása pedig jogos is, célszerű is. Kérőleg szól Hegedüshöz: „Vond vissza, kérlek, vond vissza indítványodat!” — Hegedüs: „Én?! Azt már nem teszem! (Viharos éljenzés.) — Hegedüs indítványa egyhangulag elfogadtatik.

A *kézdi egyházmegyei tisztújítás* ügye felebbezés folytán került a közgyűlés elé. A kerületi képviselői igazolás kérdése mellett az Igazgató tanács második nagy veresége s a törvénytisztelet uralma e pontnál domborodott ki. Az történt ugyanis, hogy a nevezett egyh. megyében tisztújítás során a megválasztottak relatív többséget nyertek, mely eddig e kerületben, hol az egyh. megyei statutumok másként nem intézkednek, végleges eredménynek tekintett. A választás ez eredményt telebbezés folytán az Igazgató tanács megsemmisítette, holott csak arra lett volna jogosult, hogy a ker. gyűlés elé terjessze döntés végett. E helyett elvi határozatot hozott (ez Erdélyben a törvény kiesavarásának hivatalosan gyakorlott módja), hogy minden választásnál abszolút többség kívántatik. Az ezen intézkedés ellen beadott felebbezés folytán került az ügy a ker. közgyűlés elé, mely Pokoly József indítványára kimondja, hogy az Igazg. tanácsnak jogszabály statuálási joga nincs s mert tételes törvény nem mondja ki azt, hogy egyh. megyei választásoknál abszolút többség kívántatik: az első választást hagyja helyben, de jövőre, igen helyesen, kimondja, hogy minden személyi választásnál abszolút többség kívántatik. — Az Igazgató tanács vereségének minősítettem e határozatot, mert dacára a püspök ur nagy beszédének az Igazg. tanács eljárása mellett, a közgyűlés ellenkezően döntött. De nemcsak ezért, hanem különösen azért, mert egyik Igazg. tanácsi *fizetett* hivatalnok, kinek — Isten tudja hogyan! — az Igazg. tanácsban a bizalmi férfakkal egyenlő szavazati joga van, olyan elveket képviselt felszólalásában, melyek eddig minden emóció nélkül akceptáltattak, de a melyek most a legnagyobb megütöztetést keltették. Nevezett tisztviselő ugyanis úgy okoskodott, hogy mert az erdélyi ker. közgyűlés a zsinati törvények 8. §-a korlátain belül törvényhozó testület, az Igazg. tanács pedig a ker. közgyűlés *képviselője* (?!): azt képviseli összes működésében s így a törvényhozásban is. E felfogás óriási zajos ellenmondást provokált — s ezért méltán mondható „az elvi határozat hozatalában leszavazott” Igazg. tanács vereségének e tény és határozat.

A *középiskolai tanárok javadalmazásának* kérdése az Igazg. tanács és Fogarasi Albert rangfokozatot elítélő indítványa értelmében döntetett el.

A *theol. tanárok nyugdíjintézete* tárgyában beadott munkálatra nézve Zeyk Gábor és Kenessey Béla egybehangzó indítványa értelmében kimondatott, hogy a ker. közgyűlés szükségét látja a theol. tanárok külön nyugdíjintézete megalkotásának s annak megalakítását elvileg kimondva, addig is, míg a 7-es bizottság munkálatai alapján a kérdés részletes megoldásába becsátkoznék, feliratot intéz az egyetemes konventhez,

hogy évi 1000 frt járulékkal a közalap terhére, e nyugdíjintézetet támogatni kegyeskedjék.

A *lelkészi minősítvények kiállítása* tárgyában, mely már az ez idei konventen is vita tárgyát képezte, az Igazg. tanács előterjesztése az, hogy a kiállítás körüli eddigi eljárás ezutánra is fenntartandó (t. i. hogy a minősítvényt egyedül a püspök írja alá), a minősítési törvény magyarázatára nézve pedig a törvény magyarázatra egyedül jogosított zsinat kérendő fel. — Mezey Albert minden baj és összeütközés forrását az „erdélyi specialitásokban” látja. Indítványozza, hogy a minősítvényt minden bővebb i. dokolás és egyházi jogi következmény nélkül a püspök és legidősebb világi főgondnok írják alá. — Szász Domokos püspök az eddigi gyakorlat mellett emel szót, mert nálunk kettős elnökség nincs, a spiritualékban pedig egyedül a püspök jogosult intézkedni. — Pokoly József indítványozza, hogy a Zsinati törvény értelmében az egyh. kerületi elnökség (nálunk a zsin. törv. 8. §-a hatályban létele alatt a ker. közgyűlés elnöke) írja alá a minősítvényt, az Igazg. tanácsnak a törvényt magyarázatra vonatkozó indítványa pedig — miután a törvény egészen világos — mint tárgytalan ejtessék el. — Nagy Károly úgy találja, hogy miután a Zs. törv. egyenesen külön §-ban kimondja, hogy a minősítési törvények mind az 5 egyházkerületre nézve egyformán kötelezők: egyenesen a Zs. törvények által megszabott álláspontra kell helyezkedni. E törvény a minősítések megállapítását egyenesen a ker. közgyűlés feladatává teszi, sőt elrendeli, hogy a minősítési táblázat a ker. közgyűlés jegyzőkönyvébe bevétessék. A minősítés megállapítása e szerint egyenesen ker. közgyűlési aktus, melynek okmányai ez alapon mintegy kivonat a ker. közgyűlési jegyzőkönyvből; véleménye szerint azt, mint a Zsin. törvény kívánta ker. elnökség nem írhatja alá mas, mint a gyűlés elnöke és jegyzője. (Szász Domokos püspök közbeszól: Az mégis csak sok, hogy egyenesen theologiai tanárok igyekezzenek csorbítani a püspöki jogkört!) — Váró Ferenc jelen volt a konventi ülésen, hol a kérdés felvetetett. Az a benyomása, hogy ezzel a királyhágontúli kerületek egy lépést igyekeztek tenni a kettős elnökség meghonosítására Erdélyben is. E kérdés vitásába nem akar most belebocsátkozni, mely az erdélyi kerület történeti fejlődésével ellenkezik, de hogy a konfliktus kiegyenlítő legyen, minden közjogi konzekvencia kizárásával, beleegyeznek, hogy a minősítvényt a püspök mellett a legidősebb status kurator is aláírja. — Bartha Lajos úgy találja, hogy a Pokoly és Nagy Károly felfogása nem orvosolná a nehézséget, akkor a püspök aláírása hiányoznék, a mi ellen a társelnökség alatt élő királyhágontúliak újra kifogást emelnének s nem fogadnák el az erdélyi minősítvényt. — Bartha Miklós a Mezey indítványához csatlakozik, mely egy új lépés a teljes uniohoz. A közgyűlés a *Mezey indítványát fogadja el*.

Következett a hírhedt *kolozsvári papválasztási ügy*. A ker. gyűlés az ellene beadott panaszt, melyet lapunk közölt is, a *sérelmi bizottsághoz* utasította, s megtörtént az a furcsa eset, hogy a bizottság jelentése alapján a végén kimondta, hogy a papválasztási ügy közigazgatási bírósági ügy lévén, miután ez véglegesen határozott ez ügyben, további eljárásra magát jogosítottnak nem tartja, hanem a mennyiben visszavételről van és lehet szó, a panaszok forduljanak a fegyelmi bírósághoz. — Az állomás betöltése körüli eljárás törvényességének más védője nem akadt, mint Szász Domokos püspök. A kellemetlen ügy elől min-

denki menekülni igyekezett legalább egér uton. Ő azonban súlyt fektetve az egyh. ker. közgyűlés tagjainak véleményére, bizonyítani igyekezett, hogy az egész eljárás a választási törvényeknek mindenben megfelelő volt. A választást csupán 21 fektelenkedő ember támadta meg, holott a meghívás megsemmisülésére az összes választók $\frac{1}{3}$ -ánál több kellett volna. (Közbekialtások: Hát érvényességere mennyi?! Abból, hogy a díjlevél 600 frtra szállítatott volna le: egy szó sem igaz. (Lásd az Ig. tanácsi jelentés 53. lap 82. számát!) A bíróságok a felelősséget minden fokon elutasították; a jogrendnek pedig fenn kell állani. Az egész felelősség csak arra való, hogy az izgalmak fenntartassanak s az ő személyét ország-világ előtt meghureolják. Tessek fegyelmi panaszszal élni! — *Bartha Miklós*: A tárgyalás rendkívül kényes, mert puszta elvi és jogi kérdéseknél a püspök ur mindjárt előtérbe tolja saját személyét s személyes támadást lát. S ebben van valami igaza: soha itt egyetlen elvi kérdést, törvényt sem lehet tárgyalni, melynek megszegésében a püspök ur személye ott ne volna, keze közbe ne játszott volna. (Igaz, ugy van!) Ha a saját személye tromfját kijátszotta, többé oda se hederint, mint most sem hallgat ide. — *Szász Domokos*: Fontosabb dolgom van! *Bartha*: Az ur pedig nem arra hivatott, hogy engem s az egész gyűlést sértgesse! Midőn közügyet tárgyalunk, az urnak ennél fontosabb dolga nem lehet! A megvető dolyfnek nincs helye, mikor az igazságot keressük! — E kínos incidens után *Bartha* kifejté az egész eljárás törvénytelen voltát s kéri a választás megsemmisítésével új választás elrendelését. *Bartha Lajos*, *Pokoly*, *Somodi*, *Szabó Samu* hozzászólásai után az ügy, mint a gyűlés elé nem tartozó elutasították. S most már mi lesz ennek következménye? A panaszlók kifejezték, hogy ők nem bírói ítéletet kérnek, sőt a beültetett pap személyében is megnyugodnak, csak a jogrenden esett sérelem ismertessék el s tétessék jövőre lehetlenné. Megelégedtek volna egy olyan határozattal, mely a dologról sajnálattal vesz tudomást s kifejezi, hogy jövőre ne történjenek meg ilyenek. De e helyett fegyelmi utra utasították s a püspök, a törvény öre még védelmezi az ismert eljárást. Mit tegyenek most?! Védjék-e a hivatolt jogrendet s fegyelmi panaszt tegyenek a püspök ellen? Vagy kimélve a püspököt utat nyissanak ily eljárásnak továbbra? — Valóban a ker. gyűlés nagyobb körültekintéssel járhatott volna ez ügyben!

A kerület jövő évi költségvetése került most sorra, s ezzel kapcsolatosan egy későbbi tárgy az *Igazgató tanácsi tisztviselők fizetés emelése*. A költségvetést nagy általánosságban elfogadják, tudva, hogy a 7-es bizottság majd arra is kiterjeszti figyelmét; hanem a tisztviselők fizetésemelése kérdésénél az Igazg. tanács elleni összes keserűség kitért annál inkább, mert köztudomásu dolog, hogy az Igazg. tanács összes inkorrekt eljárása voltaképpen e tisztviselők kamaráján kel, kik dacára fizetett hivatalnok voltak, szavazati joggal bírnak a bizalmi férfiak tanácsában s nem egyszer döntőleg folynak be a tanácskozásra. Ezek a hivatalnokok abban a tudatban élnek s úgy is viselik magukat, mintha a kerületben minden esperes, pap, tanár nekik alárendelt volna. Privát hasznot huznak a kerület összes ügyleteiből s most, amikor kénytelenek bevallani, hogy a kerületi közalap a testületektől 5%-ra kölesönvett összegek után nem lesz képes kötelezettségének eleget tenni s ez okon majd a dézsmakárpótlásos papok fizetése alászáll: akkor előállanak és fize-

tetésemelést kérnek azzal az indokolással, hogy a fizetés-alap — melyben pedig a közalap nyereségtöbblete is szerepel bizonyos hányaddal — a mi pedig nincsen — megbírja az emelést. Sőt a mi embereink még okosabbak. A fizetésemelést — személyi pótlék címén — már régen folyosították is maguknak s most csak annyit kérnek, hogy ez számukra rendszeressé válik. És minő fizetések emeléséről van szó? A titkárnak van 1500 frtja, 600 frt a szállítási vállalat igazgatóságáért, hol a kerület pénze ég, 300 frt a Fonciere-től a ker. biztosítások jutalékául, lakik a kerület bérházában gondnoki minőségben olesón, ügyvéd is lévén a maga irodájára rendeli be az egyházak pereit, kiküldetésekből rendes fizetése mellett napi-, fuvar- stb. díjai vannak s most fizetése felemelendő 300 frttal. — A számvevő ugyanezen javadalmakban részesül, annyi különbséggel, hogy neki törzsfizetése 1200 frt, de kezelője a ker. magyar-nagyzsombori uradalmának, a mi, hogy mit tesz, minden gazdasággal foglalkozó ember tudja. E két ur János s hozzá a segédtitkár is János: azért szálló ige itt most a „Jánosok uralma.“ Ezeknek a kerület pénztárából fölvetett javadalma mindeniknél meghaladja az 1500 frtot — eltekintve a mellékjövödelmekről — s ez most „rendszeressé“ felemelendő! Méltán vette szemükre *Bartha Miklós* e szerényletséget, mikor Erdélyben a pap, tanár, alispán nincs így dotálva. S a fizetésemelés mellett még sok másnemű elfoglaltságukra hivatkozással új állás rendszeresítését kérik! Itt egy gondolkodóba ejtő jelenséggel állunk szemben. 13 év előtt Nagy Péter alatt a központi adminisztráció 2500 frtba került; ma meghaladja a 14 ezer forintot, a mint egyik helyi lap mondja. A sokszor hivatkozott fél millió nyereségnek ez már magában felét lefoglalja. Ezen gondolkozni jó lesz s talán segíteni is! Ki kelt volna a javaslat pártjára, ha nem a számvevő . . . és a püspök. — Végre *Zeyk Gábor* indítványára kimondatott, hogy az eddig kapott pótlék „drágasági pótlék“ címen az idénre is megadatik, jövőre pedig a 7-es bizottság jelentése alapján határozni. A mi azt az anomáliát illeti, hogy az Igazg. tanács a ker. gyűlés felhatalmazása és megkérdezése nélkül évi 1900 frt s emélyi pótlékkal merte terhelni a költségvetést — ezért felelősségre nem vonta senki.

Ismeretes e lapok olvasói előtt, miként *Somodi István* képviselő indítványt tett az iránt, hogy a közigazgatási hatóság és közigazgatási bíróság a Zs. törv. értelmében külön választassék. Indítványa az indítványi bizottságnak adatott ki, mely azzal az indokolással, hogy ez kerületünk egész szervezetének felforgatásával járna és szellemével ellenkezik: a felett napirendre térést javasol. Hozzá szóltak többen is s bár a bizottság véleményével szemben indítvány tétetett az iránt, hogy az ügy előkészítésre az Ig. tanácsnak adassék ki s az véleményes javaslatát a jövő ker. gyűlés elé terjessze — a bizottság javaslata fogadtatott el. — Maradurk tehát régi szervezetünkben s kerületünk régi szelleme, mely szerint a ki intézkedik, intézkedését bírólág is helybenhagyja: uralkodik tovább s termi drága gyümölcseit . . . ki tudja meddig?

A kölesönös komplementek után a gyűlés véget ért, hogy másnap (vasárnap) az ifju papok felavatásának lélekemelő ünnepélye koronázza be az emlékezetes közgyűlést, mely legalább a XX. századra bizonyára megtermendi áldásos gyümölcseit. Kilenc új pap, *Molnár Albert* theol. tanár remek kibocsátó beszéde mellett bocsáttatott ki a szokásos szertartások mellett az Ur szőlője új munkásául.

Vasárnap délután „püspöki szék” tartatott és „fegyelmi bírósági” ülés volt, melyen Szabó Sámuelnek kihirdetett s végre hajtatott a konventi ítélet, de minden óriási szenzáció nélkül, a mint azt a „jól értesített” „Egyetértés” után a „Debr. Prot. Lap” is hozta.*

Kellemesen érintette végre a ker. gyűlés nagyrészt még együtt levő tagjait egyházi közéletünk egy kitünő tagjának, kerületünk gondnokságától nemrég visszalépett gr. Kuun Gézának királyi kitiűntetése: valóságos belső titkos tanácsossá neveztetvén ki.

Mintha a puritán kálvinizmus s egyházi életünk szeplőtleniségére való törekvés nyert volna benne megtiszteltetést! Vajha, vajha! . . .

Referens.

Kérő szózat**

a nagytiszteletű ev. reform. lelkész urakhoz.

Az elzülött gyermekek számára „nevelő otthont” építő „Nagypénteki Református Társaság” nagy földadatot tűzött ki, a mely hazafias és keresztyén ítélet szerint egyaránt becsülésre és támogatásra méltó.

A szónak mely, igaz keresztyén értelmé szerint szociális munka az, a mely az elzülött gyermeket a társadalom hasznos tagjává igyekszik nevelni. Ez a munka teszi az embert a mennyei atya áldottjává, mivelhogy az úr kicsinyeinek gondját veszi föl.

Nem csalódunk, ha azt reméljük, hogy e tevékenységben a bibliai böles mondásához, a mi jelszavunkhoz hiven „a gazdag és szegény” összetalálkoznak, mindkettőt pedig az úr szerzi.“

Ezzel a reménységgel kerestük meg tavaly a magyarországi összes református gyülekezetek lelkipásztorait és presbyteriumait s a tavalyi szíves fogadtatás által bátorítva, fokozott bizalommal kérjük most is a nagytiszteletű urakat; hogy a nagypénteki istenitisztelet alkalmával, a mely nap a szenvedésekre emlékezésnek napja, de a mely egyúttal a lemondásra, áldozatra, irgalmasságra ösztönző szeretetnek forrása is, a begyülő templomi perselypénzt Társaságunk céljainak előmozdítására Takách László úrnak — lakik Budapest II. ker. Donáti utca 17. — szíveskednének postai útványnyal küldeni.

Az Istennek jóvoltából, a ki a könyörületes lelkeket teremti és munkára indítja, anyagi helyzetünk immár úgy megjavult, hogy a közelebb, ápril hónap 22-ére összehívott VI-ik közgyűlésünk az építkezést határozhatja el.

A buzgóság ébresztésére kiválóan hathatós volt Ő császári és apostoli Királyi Felsége példaadása, a ki a maga, valamint a Királyné Ő Felsége nevében 300 frt méltóztatott adományozni és megengedni, hogy leg-

* Tisztelt barátunknak ez apostrophálására kijelentjük, hogy Sz. S.-re vonatkozó hírünket a legközelebbi számban nem az „Egyetértésből” vettük. Az a hír egy magas állásu személyiség névjegyére képesen küldetett be hozzánk. S mi az azon névjegyre irt kérelemnek, meg aztán pártatlan igazságérzetünknek kívántunk eleget tenni, mikor azt a hirt közzétettük. Nem hihetjük, hogy valamelyes mistificationnak ültünk volna fel, különben Sz. S. nyilatkozatának a Különfélék között szíves készséggel adunk helyet.

Szerk.

** Teljes készséggel teszünk eleget, ha tárgyalmaz miatt kissé megkésve is, a „Nagypénteki református Társaság” ama megkeresésének, hogy a „Kérő Szózatot” közöljük s legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe, különösen kérjük a lelkész urakat, hogy a nemes cél érdekében társadalmi mozgalmat idéteni szíveskedjenek.

Szerk.

közelebb az állami jótékony sorsjáték nyereségéből részt kapjunk; továbbá József magy. kir. főherceg úré, a ki 100 frtal örökös tagjaink közé volt kegyes belépni, hazánk és egyházunk, nemzeti irodalmunk büszkeségéé Jókai Móré, a ki 1000 frt adományozott, a földművelési és a pénzügyi m. kir. Minister uraké, a kiknek kegyes jóindulatjából a buda eörsi erdőben 14000 □ ölnyi terület birtokába jutottunk nagyon előnyös áron; s a minden jó és igaz ügy iránt buzgó, áldozatra kész székesfővárosunké a ki építkezési segélyül egyelőre 15 ezer forintot szavazott meg nekünk.

Megkezdjük hát az építkezést: először csak néhány, tervünk szerint 24 gyermek befogadására elégséges épületet emelünk; de megállapodnunk nem szabad, mert ijesztő magas az elzülött gyermekek száma. A hivatalosan beszerzett adatok szerint a m. kir. államrendőrség előtt évenként átlag számítva megfordul 6—15 éves budapesti születésű fiu 863; leány gyermek 303; míg vidéki születésű fiu 674; leány gyermek 194. Tehát csak a ki a rendőrség előtt megfordul olyan 6—15 év közötti gyermek több van kétezernél!

Es most letehetnénk tollunkat, mert ezek a rettenetes számok minden ékesszólásnál meggyőzőbben támogatják kérésünket. Egyszerűen csak ismétljük tehát ezt, könyörögven újra, hogy a Krisztusnak szenvedéseit festve mutassanak reá a Krisztus szenvedő kicsinyeire, hogy a Megváltó esodálatos, kínos szenvedéseit látva hálaadás, kötelesség tudás, irgalom és könyörület olvassza meg a lelkeket és indítsa szeretetre a szenvedők, nyomorultak iránt.

A nagytiszteletű lelkész uraknak Budapest, 1898. év.

őszinte tisztelettel:

*Hegedűs Sándorné, gr. Károlyi Tiborné,
gr. Festetics Andorné, Dr. Kiss Áron, Haypál Benő,
Takách László.*

K Ü L F Ö L D.

Amerikai levél.

Hogy az amerikai angol ref. egyetemes egyház mily nemes lelkűen s szinte esodás áldozatkészséggel karolja fel az idegenbe szakadt magyar protestánsok lelki gondozásának szent ügyét, ez azt hiszem minden magyar ref. egyén előtt ismeretes. Nem kevesebbet, mint évi 3000 dollárt (7500 frt) áldoz az egyetemes egyház missiói főbizottsága magyar ref. lelkészi állomások fenntartására az Egyesült Államok területén. Ez a szám mindennél ékesebben beszél. Igaz keresztyén könyörülő szeretet közösségének átérzését documentálja. Nyilvánvaló bizonyosság a mellett, hogy angol ref. testvereink Amerikában nemcsak névleg keresztyének, hanem valóban által is érzik ama kötelességeket, melyek rájuk néznek Isten országa terjesztése és az Evangelium diadalának biztosítása körül. Ők azt tartják, hogy egy keresztyén ember nem nyugodhatik boldogan abban a tudatban, hogy ő már a kegyelem alatti állapotba által helyeztetett, midőn látja, hogy mellette sok száz lélek nélkülözni kénytelen az Evangeliumból származható menyei vígasztalás hangjait, vagy épen még a sötétség, babona és tudatlanság országában botorkál. Az ő szíveikben valóban élő, munkás ker. hit lakozik, minek bizonyossága nemcsak az egyház ügyei iránt való mindenkori, mély és szeretetteljes érzelem, a keresztyéni munkák terén való szíves

áldozatkészség, hanem például az is, hogy itt nem születés, hanem önkéntes felajánlás és ezzel összekötött fogadalom-tevés által lehet valaki bármely prot. egyház tagjává.

Innen magyarázható meg közelebből az is, hogy angol testvéreink oly mesés összegeket tudnak és késznek áldozni kül- és belmissiói célokra. Itt rejlik oka annak is, hogy immár közel egy decenniumra terjedő időszakon által, évről-évre nem hogy csökkenő, de inkább jelentékenyen növekvő mértékben, meg nem lankadt áldozatkészséggel istápolják az ide szakadt magyar protestánsokat egyházi téren, eselekedve ezt az igaz krisztusi szeretet erejénél fogva, anélkül, hogy igényt tartanának arra, miszerint a reánk fordított segélyből mi valamit nekik egykor vissza fogunk juttatni.

Nyolcadik esztendeje, hogy az amerikai angol ref. egyház fiaivá fogadta a magyar protestánsokat, kik a honi egyház kebeléről leszakadtak. Velők a hazai egyház kormányzó testülete bizony nem sokat gondolt, sőt fájdalom, ma sem vet ügyet sem rájuk. Mostoha fiai vagyunk mi itt a magyarországi szent ecelezsiának. Pegig hejh sok düledező templom köszönheti újjáépítését az amerikai forintoknak! Sok belföldi szegény kis egyházaink régtől fogva összeroskadtak volna az őket nyomó nagy teher súlya alatt, ha „amerikai hivek” meg nem emlékeztek volna róluk!

Hogy Amerikában a magyar reformátusok között szervezett egyházi életről beszélni lehet, azt csak az angol testvéreknek köszönhetjük. Bizony valljuk meg, hisz nincs benne szegény, hivein: jó része itt is szegény munkás ember — nem volna nekünk még ma sem egyetlen templomunk sem Amerikában, ha annak fölépítésénél kizárólag önerőnkre lettünk volna utálva. S mégis szomorúan esik azt is konstatálnom, a mi anyaegyházunk hivatott kormányzó testülete részéről nincs csak egy köszönő szó is, vagy egy testvéri üdvözlés az amerikai ref. egyházi főhatósághoz. Mily magasztos alkalmat mulasztottak el otthoni köreink a múlt év folyamán! Szeptemberben ünnepeltük itt az am. ref. egyház megalakulásának 150 éves jubileumát. Az egész világ prot. népei velünk örvendtek, jött a szives üdvözlés a világ négy táján élő protestánsok részéről, a szabad Amerika felvilágosodott s meggyőződést tisztelő összes lakossága a kálvinistákkal ünnepelt, győzedelmi énekek és halleluják hangzottak mindenfelől; — a magyar konvent hallgatott, noha a Bud. Prot. Lapban felhívtam ez ünnepségre a konvent tagjai figyelmét. Mily szép lett volna, ha magyar földről is jó üdvözlés, honnan várták is azt! Mily buzdító erőt ad s nemes lelkesedést kölcsönöz vallásukért küzdő nemzeteknek az, ha az egy hitben gyökerező testvéri szeretet érzelmében ölelkezhetnek össze egymástól végtelen messzeségben élő népek! Hiszen meg is érdemlik angol testvéreink e figyelmet, ők hordozzák a terhet, melyet nekünk kellene viselnünk!

Az ez év elején létesített chicagói missio-állomás organisálásával immár 8 magyar ref. egyházat bírnak az Egyesült-Államok területén, nem számítva ide a szintén angol segélyvel, — bár nem a mi kálvinista hitfelekezettünk, hanem az u. n. presbyterianusok által fenntartott canadai missiót, mely tőlünk egészen separáltan működik. Ki hitte volna, hogy ily rövid idő alatt ennyire megerősödhetik a magyar Sion Amerikában!?

Bizonyos dolog az, hogy nincs okunk nagyon örvideni annak, hogy ez idegen hazában ily nagy

számmal élnek hitsorsosaink, de méltó okot ad az örvendezésre az, hogy ha már itt vannak, nem feledkeznek meg az őket dajkáló és fölnevelő édes anyáról, anyaszentegyházukról, s ehhez való hűséges ragaszkodásukat felemelő szép tényekben documentálják.

A 8 magyar ref. egyház következő helyeken létesített: 1. Pittsburgh, Pennsylvania hatalmas gyárt város, a sín- és hídvasak készítésének és roppan-kereskedelemnek központja, a legnagyobb magyar colonia New-York után, melynek területén s a közeli szomszédos környékén megközelítőleg 15 ezer magyar és tót honfitársunk él. Temploma, parochiája 8 éves. Első lelkésze Kovács János volt, jelenlegi pedig Ferency Ferenc esperes.

2. *Cleveland*, Ohio állam vasgyár iparáról híres fővárosa. Közel 2000 mindennemű gyártelepén 10,000 magyar dolgozik. Legspecialisabb magyar telep, melynek kizárólagos magyar negyedei vannak. Róm. kath., gör. kath., zsidó és ref. templomai vannak. A ref. templom 1894-ben szenteltetett fel, parochiája, iskolája pedig 96-ban. Első lelkésze Jurányi, volt pápai tanár volt, utódja e sorok szerény írója, ki 4 évig szolgált ott az Urat, buzgalommal építgetvén az Úr anyaszentegyházát. Pittsburg után a legrendezettebb viszonyú egyház. Jelenleg Demeter B. hazautaztával lelkész nélkül van.

3. *Mounth-Carmel* tót-magyar ref. egyház, temploma 5 év óta van, melyet a hivek építettek önerőjükből s lelkesedésükből, az építés idején még nem is tudván biztosan, fognak-e valaha kaphatni lelképásztort. Időnként Ferency látogatta meg őket, majd saját lelkészt kaptak Kalassay S., később Kuthy Zs. személyében, de ezek egyike Bridgeportra, emez most New-Yorkba neveztetvén ki, az állomás újlag megüresedett.

4. *Soth-Nozwalk* Connecticut államban kis városka, szép számú magyarsággal. Kezdetben társegyház volt a szomszédos Bridgeporttal, de legutóbb külön választott. Temploma 3 éve áll fenn. Lelkésze Dókus Gábor.

5. *Bridgeport*, temploma 1 éves, parochiája még annyi sines. Lelkésze Kalassay S.

6. *Trenton*, e sorok írója organisálta a new-yorki egyházzal együtt. Lelkésze jelenleg Csámfordy Ferenc, azelőtt 2 évig Jurányi volt. Templomépítésén az agilis lelkész s derek hivei most buzgólkodnak s már is szép eredményt értek el.

7. *New-York*; 2 év óta áll fenn az egyház. Első lelkésze Demeter B., ki utóbb Clevelandba távozott, most a napokban pedig az ő-hazába utazott. Jelenlegi lelkésze Kuthy Zs. Temploma, iskolája es parochiája nincs, de ott nem is lehetséges ezeket építeni a házhelyek óriási magas értéke miatt.

8. *Chicago*, ez év elején alapított itt az egyház e sorok írója által. Temploma, parochiája s iskolája építésének ügyében e világváros roppant környékén élő nagy magyarság s különösen ref. hiveink körében határtalan lelkesedés nyilvánul. Fél év alatt remélnek minden építkezéseikkel rendbe jöhetni.

Ime, az Evangelium ereje munkás mibennünk, az ősi hagyományos prot. áldozatkészség ereje nem halt ki hiveink szívéből, karjaink nem lankadnak alá erőtlennül az Isten dicsőségét és sok száz halhatatlan lelek idvességét szolgáló szent munkában.

Az Ur pedig, mint volt eddig, bizonyára velünk, mellettünk marad hathatós kegyelmével ezutánra is.

Kelt Chicagóban, 1898. apr. 26-án.

Harsányi Sándor,
chicagói ev. ref. lelkész.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő
egyházak történetéhez.

60. Adatok

a füzessgyarmati ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Templom, torony, harangok, órák.

Nincsenek ugyan bizonyítékok előttem, de biztosra vehető, hogy ha Gyarmat oly régi eredetű község, mint fentebb indokolni megkísérlettük, már a reformáció előtti időkben is kellett templomának lenni. A kezeink közt levő irományok 3 templomról tesznek említést, holott valóság szerint csak kettőről lehetne, mert a 2-ik tulajdonképen csak az elsőnek toldásából bővítésből, alakításából állott.

Az első templom az volt, melyről Szilágyi György prédikátor idejövetelekor 1750-ben az akkori legidősebb emberek úgy nyilatkoztak, hogy amennyire ők vissza tudnak emlékezni, tehát mintegy 70 esztendővel előbb, ez a templom már fennállott. Hogy mikor épülhetett, nem tudatik „leghihetőbb — amint erről egy feljegyzés szól, — hogy ez még a régi catholicismusnak idejében épült, a mi megtetszik avagy csak formájából is, mint szintén elbontatott (1776) falainak tégláiból is, melyeknek mindegyikén, a mint közönségesen beszélik egy-egy kereszt volt.”

De még bővebb ismeretet vehetünk magunknak erről az első templomról abból a bizonyítéglevélből (Testimonium) „melyet a Mária Theresia uralkodásának idejében az 1770-ik esztendőben ezen templom helyett más, új és erősebb templomot építeni és ugyanez iránt a Felsőházhoz kegyelmes engedelmért folyamodni akaró füzessgyarmati lakosoknak aláíratos kérelmökre Oculata-Revisio végett kiküldött Békésvármegyei Deputatio kiadott és a mely mind a mai napig is Ekklesiánk archivumában látható. Ebben a Testimoniumban ennek a Templomnak ideje így tévődik ki: Oratorium ab immemorabili tempore usitatum; Materiája így: e coetis tegulis erectum; formája így: tam in interna, quam in externa sui structura formam romano-catholicae praeferens; Mekkora-sága vagy Capacitása így: tam quod longitudinem, quam vero latitudinem adeo angustum, ut ultra quadringentas personas recipere non possit.

Mi áll hát ellent annak hivesében, hogy ez még a pápistaság idejében készült?”

Ennek az első templomnak renováltatását így írja le Szilágyi György az I. kötet matricula végén: „1750-ik esztendőben Vida János uram bíróságának idejében épült régi romladozásából a Templom fala, fedele és Porticussa nemzetes Gál István uram költségével, ki is akkor jött ide lakni Mező-Túr városából.” Ezt az Isten háza iránt buzgó férfiut Gál Istvánt bővebben is jellemzi Szilágyi György, amidőn ugyancsak a fentemlített matricula elején így emlékezik róla: „Anno 1751. szaporította Isten köztünk a Jóltévöket, mert Nemzetes Gál István uram a Szent Ecclesiát a *Templom építésében sokkal segítette*, az ő kegyelme kegyes párja Olosz Kata Asszony, egy arannyal varrott fejez patyolat keszkenőt is ajándékozott az úr asztalára. 1753-ban ismét az Isten oltárához, szokott kegyességöktől indítván Nemzetes Gál István kegyes Dorkássával együtt

a keresztelő kannára fedelül sokszínű selyemből álló ritka ékességet ajándékozott.”

Mint láttuk a gyarmatiak már 1770-ben egy egésszen új és bővebb templomot akartak építtetni, de erre engedélyt nem nyertek. Az ez ügyben vett „Felsőház királyi Resolúciónak Párja” — írja Gaicsári István — meg van nálunk aláírva ezen nevekkel: Comes Johannes Csáky, Franciscus Skedledy, Michäel Preceky, melyben az Oculata Revisio után, az az oka adódik az új Templom építhetése meg nem engedésének, mert annak, kemény Matériálékból lévén épülve, különben is semmi baja nincs, hanem csupán csak a bővítést kívánja a Templom vagy Oratorium, sőt a mint a lakosok kéri, hogy új templomot építhessenek, avégre semmi elegendő költséget nem mutathatnak elő.”

Igy tehát az első templomot csak egy Porticussal toldották meg a déli oldalon „a Tekintetés Nemes Vármegye uraitól kiméretett hely szerint” a buzgóságukban lehűtött lakosok 1777-ben. Két Portikus építhetésére szólott ugyan a királyi Resolúció, de mint Lévay János akkori Nótarius 1777-ben írásba tette: mivel látták ők a régi templom falának erőtlen voltát, mely a régiség miatt elerőtlenült s megavult (bárha azt a Vármegye urai minden hiba nélkül valónak deklarálták is) látták más felől azt is, hogy az új Templom építés semmiképen meg nem engedtetik, a megengedett két Portikus által is pedig igen kevés bővítést nyerhetnének, inkább szerették a régit conserválni s költségeiket annak általános kiigazítására s megújítására fordítani, mint haszontalanul költekezni; ezért elegendőnek tartották, mint az ecclesia archivumában letett írás szól: „az I-ső vagy régi templomnak erőtlen falait egészen kiigazíttatni sőt annak Tetejét vagy Fedelét is, mint szinte a benne levő székeket más szükségességekkel együtt megújítani.” Ez történt Tiszt. Pápai János prédikátorságában.

Az akkori szomorú viszonyokról hazánkban a Protestánsokra nézve így emlékszik meg a mi „Kronikánk”: „Mely nehéz volt Templomot, sőt csak valamely Templom formát mutató Porticust vagy Oratoriumot is építeni a Reformata vallásunkon levőknek, úgy mint a kiknek arra magától a királyi Felsőháztól kellett engedelmet nyerni. Mely sok elő-hátravaló futkározást és ennek csak csupa sikerülhetéseért is mely sok költségeket tettek e mieink Körmöci Aranyakban, és névszerint micsoda lakosoknak ajánlásaiból teltek ki ezek a sárga Körmöciek, meg vannak nálunk írásban. Óh mennyivel boldogabbak s jobb sorsra jutottak vagyunk mi a mi Eleinknél, kik efféle akadályokkal többé nem küszködünk, hanem teljes szabadságba helyeztetődve, mind Fejedelmeink szelid uralkodásukkal s igaz Atyai szívökkel, mind sérthetetlen vallásbeli jussainkkal, s ezekből folyó boldogságunkkal büszkélkedve dícserekedhetünk! Hála, örök hála az Idők szellemének!”

Idevonatkozólag érdekesnek tartom a következő okmányt egész terjedelmében közölni:

Alább irtak praesentium per vigorem recognoscályuk és attestályuk, hogy Anno djeque infra Notatis fel indulván Templomunkk újonnan leendő építtetése szándékban, minthogy az illetén dolog kíváltképpen való költség nélkül véghez tellyességgel nem mehet, mind Belső, mind Külső Elöl Járók egyben gyűltünk, és töltünk telhetőképpen Tanácskozván, egyenlőképpen meg határozva elvégeztük, hogy a kiket ezenn bajunkban meg keresni szükségessének ítéltünk, azokk az alább specificált summa pénzt honorariumban adjuk s adtukis Tudnia illik:

Vice Ispány Urnak adódott	
Körmöczi Arany	6
Angyal Urnak	5
Szolga Bíró Urnak	5
T. Gyulai Plebanus Urk . . .	
Eskütt Urnak	
T. Püspök Szilágyi Sámuel Urk	2

Mely summa Pénzt hogy ekképpen rendeltünk és kezekben adtuk hisee ismételten recognoscallyuk és attestalljuk, és Nagyobb Erősségnek dkaért magunk kezünk kereszt Vonásával is ezenn dolgot megbizonyítottuk. Signatum in Domo Publica dje 1771° T. Simai Urk és ágens Ur Számára 5. Aranyok adattak.

Oláh János Feő Bíró
 Diviki János Törvény Bíró
 Pengő Mihály
 Nagy István
 Ibrányi Mihály
 Gaicsári János
 Siros György
 Sári Péter
 Nagy András
 Lázár István
 Kállaj Sámuel
 Katona László
 Hegyesi Sámuel
 Daru István Esküttek

Nagy Péter
 Erdős Péter
 Vida János
 Kovács János
 Szöke Mihály
 Nyilas Bálint
 Sárándi Bálint közön-
 séges Emberek.

Kiadatván 1781. okt. 25-én a Tolerantiale Edictum (türelmi rendelet) „a gyarmatiak szent öröme hevíülve e különös fejedelmi kegyelmen éltek minélelőbb az oly régtől fogva epedve várt, ohajtott arany szabadsággal: mire nézve még azon évben elbontván s szétzedvén azon módon a Pápai idejében épült Porticust a régi Templom déli oldalával együtt, mint szintén annak napkeletre nyúló ovális kerekességű végét is“, régi templomuknak egész más alakot adtak, olyformán, hogy „a Templomnak eddigi északi oldalát végének fordították, a napnyugoti végét pedig bizonyos hosszúságra kitoldván, oldallá formálták, a napkeleti vég helyett is oldal, és délfele vég lett, s ez újonnan alakult templom zsindelelyel fedetett, míg az első templomnak mindenkor nádfedele volt.“

Ez volna tehát a második templom, de mint elől is jelzém, ez nem egészen új, hanem csak az elsőnek teljes és lényeges átalakítása, új alakba öntött kibővítése volt.

Harmadik és az előbbieneket mind nagyságra, mind pompájára nézve sokkal felülhaladó a mostani vagy „legújabb Templom“.

Rövidség okáért tehetném, hogy e valóban szép templom s torony keletkezésének történetét mellőzve, néhány sorban csak a főbb adatokat hoznám fel, de úgy vélekedvén, hogy ez esetben vétenék a történeti hűség s híveink emlékében maig is áldva élő elődöm: a füzesgyarmati „Kronika“ írójának érdemei ellen, ha

cyházunk történetében az ő szavaival nem örökíteném meg e messze vidéken kimagasló templom és torony eredetének, minőségének leírását, annyival inkább, mert szerintem — az ő soraiban itt-ott az öröm és lelkesedés hangjai is félreismerhetlenek. Hadd álljanak tehát itt az ő szavai: „Minekutánna mind az itt megtelepedett familiák maradékai hovatovább mindjobban szaporodtak, úgy, hogy az előbbeni templom minden bővítése mellett is, a népnek számos voltához képest már ingyen sem lett volna elegendő, mind az 1791-ik esztendei Dieta az eddig József császár alatt is csak „tolerált vagy eltűrt“ Reformáta vallást, a szelid II. Leopold alatt (articulo 26) közönségesen gyakorolható és a bécsi, linzi Pacificatiók megújított értelme szerint *tökélletes szabadsággal bíró vallássá* emelte: az akkori Elöljáróságnak, mind a szükséghez, mind a jó alkalmatossághoz képest elkerülhetetlen kötelessége vala egy újabb és alkalmasabb Templomról ismét gondoskodni. Nem is múlt el ez a szent kötelesség sem az akkori buzgó Elöljárókon, sem a köznépen, kik az avégre reájok repartíalendő summának lefizetésére magokat önként és örömet ajánlván s kötelezvé, más egyéb Fundusaikhoz is támaszkodva, költségeiket a Krisztus szavai szerint felszámítva az 1798. esztendőben Tiszteletes Bonyhai Sándor úr prédikátorságában, Hegyesi István főbíróóságában egyesült erővel letették azon talpkövet, melyen öt esztendő alatt 1798—1803-ig önnön költségeiken felállították s létrehozták ama közöttünk díszlő, ékes, bámúlatos, különös remek idomú Templomot, ahoz illő tornyával együtt, mely mindeneknek figyelmét s megtekintését megérdemli. Építői voltak ennek: Fiseher Ágoston kecskeméti kőműves mester, ki azt a kecskeméti nagy Catholicum Templomnak formája szerint rajzolta s készítette. Ácsmester Novák Gergely, az asztalos munkák készítője Czere István nagyváradi asztalos mester; festő és aranyozó Piringer János. A repartíalt summák incassátora vagy pceptora Gaicsári János, ki sok esztendeig törvény bírása, 2 esztendeig pedig főbírája is volt ennek a helynek. Építettő Curátorok: Sárándi Bálint és Gyáni János, ki hasonlóképen több esztendőig főbírósgot, eskütséget és ismét curátorságot viselt. Felvigyázó és napszámosokra ügyelő: öreg Z. Tóth Pál. Különös előmozdító volt ennek a Szent célnak G. Nagy István, akkortáiban is, de később is mindössze 14 esztendeig volt főbíró, Daru Mihály ugyancsak főbíró és Csala Sámuel Nótárius, később uradalmi kasznár.“

E templom néz homlokkal délre és nyúlik északra. Hossza 22 öl, szélessége 9 öl és 2 láb. Bólhajtásra épült „6 egyenlő félköríves bóltozattal és mindenik bólt-hajtás alatt egy-egy ablak keletre és nyugotra. Keleti és nyugoti oldalán egyszeres kar vagy folyosó vonul végig, a karok alatt ismét bólhajtások, mint felyül. Az északi végén tágas és téres kar. Itt van az új orgona. Délfelől a torony falai által körülölelve, szintén elég téres kar van az ifjuság számára. A cathedra valamint a papszék es az ülőszékek is sárga fehérrel vegyes gyöngyszínű festéssel, a cathedra és papszék ékes aranyozással voltak ellátva; azért mondom, hogy „voltak“ mert ma már nem ilyen színűek, 1891-ben ugyanis az összes templomi bútorok újonnan festettek sötét-barnára; a cathedrán és úrasztalán, ennek körkerítésén kívül, mert ezek márványszínre vannak festve a keresztelő medencével együtt, megmaradván mindeniken sötét megújítatván az aranyozások is.

(Folyt. köv).

Szilágyi Márton.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Sürgősen felkérjük** lapunk mindazon járatóit, kik az idei I. és II. félévre, vagy régibb időre hátralékban vannak, hogy tartozásaikat f. junius hó végéig beküldeni szíveskedjenek, mert ellenkező esetben postai megbízáshoz volnánk kénytelenek folyamodni. Fizetési kötelezettségeink halasztást nem szenvedhetnek, mi pedig számos sürgetés és némelyeknél ígéret után sem vagyunk képesek az előfizetési díjakhoz hozzá jutni, pedig nem akarjuk, hogy e miatt lapunk újabb pénzügyi válságba jusson.

— **Gyülekezeteinkből.** *A nagy-kun-madarasi* ev. reform. egyháztanács ismét és ismét szép jelét adja nemes gondolkodásának, előrelátó gondoskodásának és elismerésre méltó áldozatkészségének. Legújabbán f. hó 14-én, midőn a heves-nagy-kunsági egyházmegye fáradhatatlan Esperesének a Kánonszerű egyházlátogatásból folyó nagybecsű utasításai tárgyalattak, a többek közt, egyező akaratú határozatba ment, hogy *Sükösd Imre* érdemes rektor, a 78 éves, köztiszteletben és szeretetben megőszült, 56 esztendő óta tanító hű szolgálja *teljes fizetésének és lakásának élvezetével* vonuljon jól megérdemelt nyugalmaiba; kimondatott továbbá, hogy tekintettel a bizonytalan jövőre, *egyház-fenntartási alap* létesítendő, melynek magjául egy 300 forintot meghaladó — az egyház tulajdonát képező — rendeltetés nélküli alapítvány szolgáljon, forrásai pedig az évenkénti — szokásos — hagyományozások legyenek; és végül midőn villámhárító készítettéséről tárgyal presbiterium, *Farkas Sándor* volt főjegyző és *U. Nagy Sámuel* jelenlegi főbíró, presbiteriek általános lelkese-dést keltve kijelentik, hogy úgy a tornyot, mint a templomot ők fogják a szükséges villámhárítókkal elláttatni. Bizony, bizony vigasztaló dolgok ezek a mai szomorú világban. — *A pusztai-ujlaki* egyház hívei mult hó 30. egyhangulag *Doma Gyula* fugyi-i ev. ref. lelkészt hívták meg lelképásztorokul, a ki új állomását rövid időn el is foglalja.

— **Apró hírek.** *Debreceni főiskolánkban* a f. tanév a főiskolai oratoriumban tartott hálaadó istenitisztelettel f. hó 13. reggeli 8 órakor rekesztetett be, a mikor *Csiky Lajos* hittanár buzgó imát tartott. Istenitisztelet után, a kistanácssterembe vonult tanári kar előtt főt. *Kiss Áron* püspök úr nyájas, meleg bangon fejezte ki az egyházkerületi elnökség elismerését és köszönetét, a mire *Sass Béla* akad. igazgató válaszolt. Ünnepe-lyünkön *Segesváry József*, *Görömbi Péter* esperesek *Szell Farkas* ítélőtáblai tanácselnök, coll. gazdasági tanácsos s *Márk Endre* coll. ügyész is megjelentek. — *Debreceni főiskolánkban* négy akadémiai tanára van az idén kormány-képviselővé kinevezve u. m. *Csiky Lajos* theol. tanár a marosvásárhelyi és nagy-enyedi, *Baczoni Lajos* dr. a nyíregyházi, *Óreg János* dr. a szászvárosi és *Bartha Béla* dr. a halasi főgymnasiumhoz. — *A tiszavidéki ág. hitv. egyházmegye* f. hó 29. és k. napjain fogja első közgyűlését tartani Debrecenben *Materny Lajos* főesperes és *Meskó László* felügyelő elnöke alatt. — *A lipcei egyetemnek* a f. félévben 3174 rendes hallgatója van; ebből szász 1653. nem szász 1521. Ezenkívül van 368 rendkívüli hallgató, úgyhogy a hallgatók összes létszáma 3542. — *A heiderbergi* egyetemen ezen a nyáron

1384. rendes tanuló iratkozott be, ezen felül van még 94 már elemedett korú hallgató és 24 nő. — *Göttin-gában* 1216 hallgató látogatja az előadásokat, 1892/3 óta ennek az egyetemnek a látogatottsága szakadatlanul növekedett, úgyhogy az emelkedés 500. — *A főiskolánkban* 1888 junius havában érettségi vizsgálatot tett osztálytársak f. hó 19. d. e. 9 órakor főiskolánk kistanácsstermében tiz éves találkozóra jönnek össze, a mikor volt tanáraiknál tisztelegni fognak. — *A fogarasi ev. ref. egyház* közönsége *Páncél Károly* ev. ref. első pap ottani lelkészkedésének 40 éves év fordulóján folyó hó 26-án jubiláris ünnepélyt rendez.

— **Hírek a szatmári egyházmegyéből.** A szatmári egyházmegye lelkészi kara népes összejövetelt tartott f. hó 6-án Fehérgyarmaton. Az összejövetelnek hármastól négyeséig volt; gyámintézeti ügyek elintézése, a szatmári egyházkerületi értekezletből véleményadás végett ide utalt kérdések fölötti tanácskozás s az üresedésben levő lelkészi tanácsbíróra beadott szavazatok fölbontása. A gyámintézeti tárgyalás folyamán pénztárosnak a felmentvény 1897-re megadatott. *Kovács Károly* elhunyt kezelő választmányi ülnök helyére *Lovas Sándor* megválasztott. Továbbá kimondotta a gyűlés, hogy: a temetkezési költségre juttatott kollegialis segélypénz (minden lelkész 1 frtot ad), nem tartható vissza az elhunyt lelkész gyámintézeti tartozásába. *Szabó Béla* sályi-i lelkész — egy korábbi határozattal ellentétben — nem tartozik fizetni a gyámintézetnek semmit. Végül utasított ker. választmány, hogy egyházmegyei lelkészi nyugintézet tárgyában öszre javaslatot terjeszen elő. A lelkészi értekezlet, a *Garzóféle* diakonissa intézményre vonatkozólag elfogadta azt a határozati javaslatot, hogy az egyházmegye lelkészi kara a diakonissa intézményt szükségesnek látja, a mennyire a helyi viszonyok engedik, a diakonatus megvalósítására törekszik s belenyugszik abba, hogy a diakonissa tisztet végző nők a debreceni ispotály templom körüli menházban képeztesse. A *Csiky-féle* belmissiói javaslattal szemben kimondá értekezlet, hogy különösen elkötelező határozat szükségét nem látja, mert a belmissiót ugyis minden lelkész hivatásszerűen teljesíti, *ki-ki a maga módja szerint*. A tanács-bíróra beadott szavazatokból *Kiss Bertalan* keéri lelkész kapott 32, *Fabian Károly* f.-gyarmati lelkész 31, *Tabajdi Lajos* szatmári lelkész 3, *Kocsis József* sonkádi lelkész 3, *Pótor Dániel* sz.-ujlaki lelkész 1 szavazatot; *Tyukod* nem szavazott, mert ez idő szerint nincs presbiteriuma. Új szavazásra jul 15-ig kitézetett a két legtöbb szavazatot nyert egyén. Id. dr. *Farkas Antal* vil.-tanácsbíró állásától leköszönt s vannak, a kik az érdemes férfi lemondását a most folyó tanácsbíró-választás körül kifejtett mozgalmakkal kommentálják. Az egyházmegye kétségtelenül minden lehető el fog követni, hogy a nagybecsült, tisztos férfi lemondását visszavegye. Ha ez nem sikerülne, kiváló díszét s erős erkölcsi oszlopát vesztené benne az egyházmegye, quod Deus avertat!

— **A vasárnapok és ünnepnapok megszentelése érdekében** folyó év március 27-kén Berlinben újabb rendelet jelent meg. Ezekben a napokban, nevezetesen az istenitiszteletek tartama alatt minden zajosabb munka és kedvtelés tiltva van. A vendéglőkben kávéházakban nem szabad kuglizni billiárdozni sőt még kártyázni sem. Nyilvános gyűlések a templomozás ideje alatt absolute nem tarthatók s a táncmulatságok bálók a bűnbánati napok alatt is tiltva vannak, stb. stb. Nálunk meg az egyházpolitikai törvények életbeléptetése alkalmával és első ijedségünkben ezeken a napokon

még az esküvések és lakodalmak tartását is engedélyeztük; és pedig *egyházi részről*, holott meggyőződésünk szerint a miniszterrel e tekintetben igen könnyen célszerű megállapodásra lehetett és kellett volna jutnunk; mert hiszen ma már szelvében hirdetik még az államférfiak is, hogy a nép vallásos kegyeletének a megőrzése nemcsak az egyház, hanem az állam érdeke is. Különösen örködni kellene a vasárnapi nyugalom szigorú betartása felett. Ime egy „Erlangen“-ben megjelenő egyházi lap hasábjain csak a minap olvastuk, hogy ott a *balmaz-újvárosi* sváb atyafiak morális és intellectualis sülyedésének egyik okát éppen abban látják, hogy a munkás népnek sem vasárnapi, sem ünnepnapi nyugalma nincs. A ki a mi viszonyainkat ismeri, az jól tudja, hogy ebben a felfogásban nem kevés igazság van.

— **Az olasz klérusnak** a legutóbbi felső-olaszországi zavargásokban való részvételéről érdekes híreket közöl a Tügl. Rundschau. Ezek szerint az a jelentés, mely szerint Ferrari majlaudi érseket, ki a majlandi zavargások kitérését jóindulatul elősegítette, hogy aztán a várost odahagyja s magát biztonságba helyezze, a pápa visszahívta volna, nem nyert megerősítést. Ellenkezőleg a pápa egy levélben *megdicsérette az érseket*. Érdekes jelenség! Különben, hogy mennyire beleögyvedett a klerus eme mozgalomba, megtetszik egy néhány predikációból, melyet a majlandi „Perseveranza“ közzétett. Egyik lombardiai pap ezeket hirdette a szöszékből: „Ütött a forradalom órája! A parasztok Krisztus katonái s nincsen nekik más főnökük, mint a pápa. Készüljétek, mert rövid idő alatt fegyveresen fogtok Róma felé vonulni, hogy a szent várost visszaadjátok jogszerű tulajdonosának.“ Egy másik pap a szöszékből ezeket a jóslatokat eresztette meg: „Nemsokára új 1848-at fogunk megélni. A királynak s a heregeknek el kell tűnniök. Különben micsoda az olasz király trónja? Egy szuronyokkal támogatott viskó!“ Némelyik pap ép ily forradalmi magatartást tanusít socialis kérdésekben is. „Ha a paraszt a maga haszonbérét megfizette, semmi függésben sincs a földesurától. Sőt ha a pápa azt mondaná, hogy ne fizessetek haszonbért, ebben is engedelmeskednetek kellene. S ha azt parancsolná: „menjétek és gyujtsátok fel a gazdagok házáit“, ezt is meg kellene eszelekednetek. A *pápa iránti engedelmség minden felelősség alól fel ment benueteket*.

— **A papi türelmetlenségnek** valóban klasszikus példáját szolgáltatotta az amerikai Phelan atya, a ki arra a kérdésre, hogy tiszta katolikus országokban, minő Dél-amerika és Mexico, az evang. istenisztelet megengedhető-e, határozott „nem“-mel felelt s ezt érdekesen emigy okolta meg: „Egy hitvalláson levő népnek meg kellene akadályozni valamely más, az övétől eltérő vallás nyilvános gyakorlását... A keresztyénség azonos a katolicizmussal. Az eretnek mérget ki kell vetni a katolikus testből.“ A protestantizmust vesztégar alá kellene vetni, mint a sárgalázt. Ugy látszik a keresztyénietlen türelmetlenségnek ugyanazon szelleme tölti el Kingston püspökét is, (Kanadában) kinek egyháza néhány tagjának egy evang. esküvőn történt részvétele a következő ukáz kibocsátására szolgáltatott alkalmat. „Mint Kingston püspöke és főpásztorotok, ezennel nyilvánosan tudomásokra juttatjuk, hogy ha városunknak vagy egyházmegyénknek valamelyik katolikus oly *épületbe* teszi be a lábát, a mely nem *katolikus*, avagy valamely *ügynevezett* esketésen

vagy gyászszertartáson részt vesz, ha szinte aktiv szerepe nincsen is, halálos bünbe esik, mert megbecstelelni keresztsége vállalását, megsérti az anyaszentegyház törvényeit és közbotrányt okoz.“

— **A magyar Református Egyház Története.**

Debreceni Ember Pál ily című latin munkája korától (1729.) máig 169 évnek kellett eltelni, míg visszatérhetünk az elhagyott törvényes és helyes nyomra, saját szép elnevezésünket, mely által füződünk hollandi, francia és német ref. hitsorsosainkhoz, vissza érvényesítsük. Jelzendő mű teljes címe „az Evangélium szerint *Reformált magyarországi keresztyén Egyház Története*. Tekintettel az ágost. hitv. evangélikus egyházra. Irta *Thury Etele* vámosi ev. ref. lelkész, a veszprémi e. m. főjegyzője és tanácsbírája s a dunántúli Egyházkerület aljegyzője. *Pápa*, 1898. (az ev. ref. főtanoda betüivel nyomtatta Kiss Tivadar). Szerző tulajdona. Ára 70 kr. 8 r. 139 l. A történelmi anyag négy korszakra osztva 44 cikkbe foglaltatik össze. Balogh Ferenc hittanár fogja Lapunkban tüzetesen ismertetni, addig is felhívjuk a házagpótló műre a református egyház multja és jeleme iránt érdeklődők figyelmét.

— **Calumniari audacter!** Egy merész röptű fantáziával megáldott férfiú eltöltötte az összes hazai lapokat, a hol szavainak hitelt adtak, egy személyemről szóló közleménnyel. Gondolván: a cáfolat kevés helyre fog eljutni és így valami mégis csak rajtam ragad. Arról az *egy ítélet kihirdetése* című cikkről van szó, mely a *Debreceni Protestáns Lap* junius tizenegyedik számába is eljutott. Sokkal csekélyebb egyén vagyok, semhogy méltó lennék a közönséget ügyemmel terhelni, ha egy célzatos üldözéssel nem állnék szemközt, mely az én személyemben a szabad vélemény nyilvánítás jogát akarná elfojtani. Sem kisebbnek, sem rosszabbnak nem érzem magamat a két évi harc után, kivált mióta a közelebbi egyh. kerületi közgyűlés képviselői mandátumomat a püspök úr ellentörékvéseivel szemben igazolta és ezzel nekem elégtételt szolgáltatott. A konvent rám vonatkozó ítéletét dr. Bartók György elnök ekként hirdette ki „Én az ítéletet felolvastattam, tanár úr meghallgatta, ezzel az ügyet végleg befejezettnek jelentem ki.“ Mindössze 5 hallgató volt jelen a püspök úr és az igazgató tanács környezetéből, senki más tudomást sem vett róla. Ebből fundálta ki a közlemény írója, hogy „az ítélet végrehajtása Kolozsvárt nagy szenzációt idézett elő s a közönség zsufoaltságig megtöltötte a karzatokat!“ A gyűlés egy kis *karzatnélküli* teremben volt s így nem vala mit annak az 5 szál embernek megtölteni. Nem lehet uram! semmiféle szenzációs hírekkel, a szegény egyházak börzén eljárt 3—400 ezer forintját visszaszerezni. Kolozsvár, 1898 jun. 15. Szabó Sámuel nyug. tanár.

TARTALOM-JEGYZÉK: Az egyházak osztályozása. Kovács Sándor. — „Idők jelei“, haladás, dicsőség és halhatatlanság részletfizetésre. Kanonista. — Tárcsa. A jezsuiták Németalföldön. Juhász László. — Tanügy. Ingyen-iskoláztatás. Vadas Gyula. — Közéletünk. Az erdélyi egyházkerület közgyűlése. Referens. Kérő szózat. — Külföld. Amerikai levél. Harsányi Sándor. — Adatok a fűzes-gyarmati ev. ref. egyház történetéből. Szilágyi Márton. — Különfélék. — Hirdetések.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Erőss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Pályázat

tanári állásra.

A mezőtúri államilag segélyezett ev. ref. főgymnasiumnál német-magyar tanszékre pályázhatni.

A választandó rendes tanár évi díja 1200 frt törzsfizetés 200 frt lakbér, 100 frtnyi évfőtödös korpótlék ötször, mely azonban a megválasztott tanárnak csak itteni működésétől számít.

A törzsfizetés utóbb, üressedés esetén 1300. 1400, 1500. 1600 frtig emelkedhetik.

A hivatalba lépő, köteles tagja lesz az országos tanári nyugdíj-intézetnek s az 5% fentartói díj $\frac{2}{5}$ részét ő viseli.

Ev. ref. vallású egyének kivül ág. hitv. evangélikusok is figyelembe vétetnek.

Nem okleveles csak helyettesi minőségben alkalmazható 800 frt évi díjjal, ha azonban sikeresen működik és oklevelet szerez, a rákövetkező tanévben már 1200 frt törzsfizetés s 200 frt lakbér mellett rendes tanárnak állandósíttatik.

A pályázók életkorukra, vallásukra, tanulmányaikra, képesítésekre, egészségükre, eddigi szolgálataikra, katonai köteleességekre vonatkozó irataikat az egyház tanácsához címezve f. évi július 1-ig a főgym. Igazgató tanács elnökének küldjék be.

A megválasztott tanár augusztus végén tartozik hivatalát elfoglalni.

Mező-Túr, 1898. június 4-én.

Dr. Ádám Sándor,
a főgy. íg. tanács elnöke.

Pályázat.

Az aradi ev. reform. egyházban szervezett *segéd-lelkész-vallástanítói* állomásra.

Fizetés: 800 frt az egyházi pénztárból, havi előleges részletekben.

Kötelesség: 1. Vallástanítás a különböző iskolákban a presbyterium rendelkezése szerint, évenként megállapítandó órarend mellett. (Az órák száma most 10—12; a megválasztandó vallástanár 24-nél több óra adására későbben sem kötelezhető.) 2. Lelkész akadályoztatása esetén mindennemű lelkészi szolgálatok teljesítése.

Pályázati kérvények, legalább I. lelkészképességi és szolgálati bizonyítvány melléklésével, f. évi *július hó 9-ig* az aradi ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldendők.

A megválasztott vallástanár f. é. szept. 1-én helyét köteles leendő elfoglalni.

Arad, 1898. június 12.

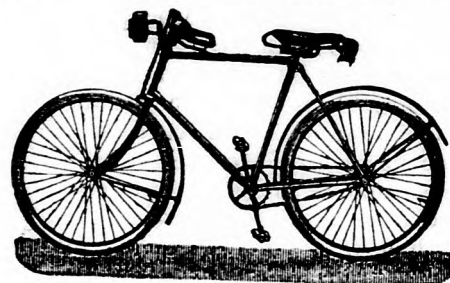
Csécsi Imre,
ev. ref. lelkész.

Hol lehet a legjobb kerékpárokat és varró-
gépeket venni ?

Lengyel Józsefnél

az első magyar varrógép és kerékpárgyár
részvénytársaság vezérképviselőjénél

Debrecenben, Kossuth-(Czepléd)-utca 2155. sz., Rothschnek-ház.

A kerékpárok

kitűnő angol acélból, a legpontosabban, valódi művészi tökéletességgel vannak előállítva. **Varró- és himző-gépeink** szintén kiváló anyagból, nagy tökélyvel készülnek, zajtalanul működnek s a legkiválóbb külföldi termékeket felülmulják.

==== Heti vagy havi részletfizetésre is kaphatók. ====

Teljes jótállás mellett.

➤➤ Műhimzésben és varrásban ingyen oktatás. ➤➤

Készpénzfizetésnél nagy árengedmény. Levélbeli megkeresésekre azonnal válaszolunk.

Árjegyzéket kívánatra ingyen és bérmentve küldünk.